

HEMSLÖJD

ISTÄLLET FÖR
ATT SKROLLA

NR 6 • 2024

145 SEK

185 NOK

16 EURO

Virka, virka!

Välj virkat i vinter

Passion & puffärm

Den nya mormorsrutan

Korsnäströjan forever

Hjärtvärmaren från Nås

Lär dig stöpa ljus

»Tröjan ska sitta på
oss. Det är inte vi
som ska passa
i tröjan.«

*Amanda Ljunggren
har gjort komet-
karriär med sin
virkning.*

06

TIDSAM 9095-06

7 388909 514501

RETURVECKA 7

Julerbjudande till dig som prenumererar på Hemslojd

Passa på att köpa slöjd- och hantverksböcker från Natur & Kultur till extra förmånliga priser.

Laga med sashiko

Tips & trix för att laga med sashiko – den japanska sömnadstekniken med enkla stygn som används till att laga textilier i både enkla och avancerade mönster.

Mönster

Konstnären Evelina Kroon har hängett sig helt åt rutan som uttrycksform. Genom måleri, färgteori och sin unika tejpteknik skapar hon grafiska mönster.

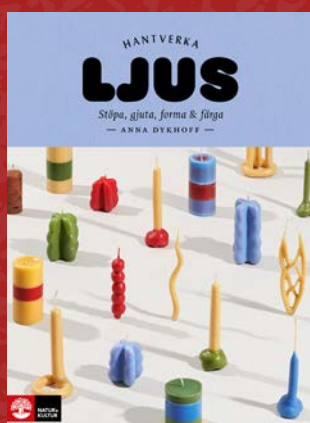
Pappersblommor

En inspirerande och praktisk guide i konsten att göra pappersblommor. Med tydliga steg för steg-beskrivningar, både enklare och mer avancerade.

Halm

Här får du en grundläggande introduktion till att bygga himmelis, skapa takkronor av råghalm, med tekniktips och 23 modeller med steg för steg-beskrivningar.

Ljus

Dagens ljushantverk öppnar upp för kreativt skapande. Lär dig stöpa, gjuta, bygga, forma och färga ljus av bivax och stearin genom bokens 15-tal projekt.

Broderade vantar

18 broderade mönster på sydda vantar från stora delar av Sverige, för både novisen och den erfarna. De enda verktyg du behöver är nål, tråd och sax.

Missa inte höstens nyheter!

GOD VÅRTERMIN

Än finns platser på vårens kurser
- skicka en sen ansökan redan idag!

HÅLLBAR KUNSKAP • SKINNGARVNING

TEXTIL • MÄNNISKA NATUR TEKNIK

ALLMÄN GRUND • ALLMÄN GYMNASIE

ALLMÄN NATUR, JAKT & FISKE

Bäckedals
FOLKHÖGSKOLA
www.backedal.se

HEMSLÖJDSRESOR

Resor för
händer, hjärta
och huvud!

2025

Hemslöjdsvecka på Gotland: 18 - 25/5

Kerstin Andersson leder resan

Hemslöjd & hantverk i Hälsningland: 16 - 21/8

Sara Nordgren leder resan

Linresa till Polen: 29/8 - 4/9

Kerstin Andersson leder resan

Saras Sörmland - hemslöjd & konsthantverk i Södermanland: 19 - 21/9

Sara Nordgren leder resan

Shetland Wool Week: 28/9 - 4/10

Margareta Tägt - Lee leder resan

London Knitting & Stitching Show: 8 - 14/10

Kerstin Andersson leder resan

Martindagsmässan & hantverksshopping i Tallinn: 6 - 10/11

Margareta Tägt - Lee leder resan

JUL HOS HEMSLÖJDEN I ÖSTERGÖTLAND – SKAPA MAGI MED ÄKTA HANTVERK!

Hitta unika, handgjorda julklappar
i trä, textil och keramik – perfekta
gåvor till nära och kära!

HEMSLÖJDEN
I ÖSTERGÖTLAND

BESÖK OSS PÅ STORGATAN 41 I LINKÖPING
ELLER ONLINE PÅ OSTGOTAHEMSLOJD.SE
OCH LÅT JULINSPIRATIONEN FLÖDA

MER INFO:

Virka, virka!

En gång föraktad, numera hyllad, men alltid älskad. Vad är det den har, denna 3D-teknik som inga maskiner kan härma?

INNEHÅLL

Ledare	09
På gång	10
Korsnäströjan – en levande klassiker	14
Folklig flerfärgsvirkning	21
Klara Djamila Kassman fingervirkar	24
Mode av Amanda Ljunggren	26
Kan maskiner virka?	31
Maria Gullberg – mormorsrutans förnyare	34
Krönika Marianne Lindberg De Geer	39
Virkningens historia	40
Max Willebrand Westin & tambursömmen	44
Martin Etlinger gör covers i garn	48
Aldo Lanzini bakom masken	50
Mat av maskor	51
Till saken Vintervärme!	54
Slöjda hemma Stöp egna ljus	56
Händer i Hemslöjden	64

Korsnäströjan från
finska Österbotten är
både stickad och virkad.
Läraren Anna Westberg
från Korsbäck fick den här
1921 i namnsdagspresent
av elever. Småfel i mönstret
avslöjar att den är gjord
av unga stickerskor.

FOTO: SARA MAC KEY

Välkommen till min värld av garn

Handplockat sortiment för dig som älskar att arbeta med ull. Material, tillbehör och redskap för att sticka, virka, väva och spinna.

För webbutik och öppettider, se www.limmo-design.se

Instagram: @limmodesign

Ateljé och butik: Brån 110, Vännäs

LIMMO DESIGN

Virkning, herr statsminister, virkning!

VAR ÄR REPORTAGEN och teveinslagen om vad slöjdande gör med människor? Oftast är det så tyst att man hör pulsen susa i öronen.

Annat var det i Storbritannien i slutet av sommaren. Då släpptes en ny forskningsstudie som så gott som varje stort nyhetsmedium följde upp. BBC, The Guardian, CNN, The Independent... Alla såg plötsligt sprängkraften i virkning, stickning, täljning, måleri.

För människan, folkhälsan och samhället i stort.

Studien publicerades i den vetenskapliga tidskriften *Frontiers in Public Health* och bygger på en analys av vad 7182 slumpvis utvalda vuxna upplever att deras fritidssysslor ger dem.

Resultaten var tydliga: Personer som tagit del av sammanhang där eget slöjdande eller konstnärligt utövande stått i centrum, hade fyllt på sina lyckodepåer. Livet kändes mer mödan värt. Så till den grad stärkande upplevdes det att slöjda på stickkaféer, i studiecirklar och på träffpunkter, att känslan av meningsfullhet var jämförbar med den av att ha ett jobb, förklarade forskarna.

I sin sammanfattning landade de i folkhälsan.

Eller som studiens talesperson, Helen Keyes, sa till CNN:

»Politiker och folkhälsomyndigheter borde kanske överväga att finansiera och främja hantverk – eller till och med, som en förebyggande strategi, ordinera sådana aktiviteter till olika riskgrupper, för att gagna välbefinnande och mental hälsa.«

OCKSÅ I SVERIGE väntar vi på resultatet av en stor studie om slöjdande och hälsa, som förhoppningsvis släpps i februari. Om den talar ett lika tydligt språk som den brittiska, är det nog dags för svenska beslutsfattare att se över sina prioriteringar. Här fick i höstbudgeten landets studieförbund – som i årtionden spämt ett nät av hantverkskurser över landet – kraftigt neddragna bidrag. Och Hemslöjdsrörelsens riksorganisation har flera år i rad fått brutalt krympta anslag. Det är en avspisande hållning som, om vi ska vi tro de brittiska forskarna, kan visa sig vara en rejäl felprioritering.

Inte minst för folkhälsan.

MEN NU ÄR DET dags för årets sista Hemslöjdsnummer. Då ska det bli virka av. För plötsligt halas nysstan och virknålar fram överallt, överallt. På modescener, i konstskolor, på bygdegårdar och i tonårsrum. Vi undersöker hur det kommer sig. Häng med!

Malin Vessby

Malin Vessby,
chefredaktör

Hemslöjden

Hemslöjd ägs och ges ut av Svenska Hemslöjdsföreningarnas Riksförbund, den ideella organisation som samlar Sveriges 90 hemslöjdsföreningar.

VÄVDA VÄRLDAR

– ALLT BÖRJAR MED mitt tecknande, säger Anna Karlsson om sin konst. Men hon har också alltid varit intresserad av textil och har letat efter sätt att kombinera de två. Hon testade att kvilta, trycka och brodera men ingenting kändes riktigt rätt. Sedan hittade hon finnväven.

Det var på en utställning med Elsa Pärs Berglunds stora 1970-talsvävar som poletten föll ned.

– Jag blev väldigt tagen av dem. De är grafiska och politiska – som propagandaaffischer. Jag hade aldrig sett någon använda finnväv på det sättet. Jag insåg vilken fantastisk teknik det är.

FINNVÄV ÄR EN dubbelvävsteknik. Den vävs i vanlig vävstol genom att man gör ett unikt skäl för varje inslag. På baksidan blir det en inverterad bild. Den har sitt ursprung i Kina men kom hit via Finland. På 1700-talet fick den fäste i Bohuslän.

– Jag har många kopplingar till Bohuslän genom min familj. Plötsligt började jag se finnvävar överallt. Och jag tyckte att de traditionella motiven hade mycket gemensamt med mitt eget uttryck.

Tankarna grodde inför hennes

exjobb på HDK i våras och snart började hon väva.

– Jag gillar att tekniken är ganska pillig och krävande. Det är inget man gör i en handvändning, säger hon.

Tre vävda bilder i norskt ullgarn och oblekt lin blev det. Den första heter Innergården. Där syns en kattfigur inramad av en bård.

– Det är så det brukar se ut i gamla finnvävstücken. Så jag tog den layouten fast med mina egna motiv.

I de andra två vävarna syns samma katt först sitta och deppa i ett kök, innan den till slut tar sitt hus på ryggen och går.

IDAG GÅR ANNA KARLSSON masterprogrammet i textil konst vid HDK och fortsätter att experimentera med finnväv.

– Nu har jag släppt det traditionella och vill fokusera mer på teckningarna. Hur man kan översätta spontana streck till en planerad väv.

HEMSLÖJD TIPSAR

Nyheter från
hemslojds-
världen,
hantverks-
området och
formfronten.

Redaktör
**Maria
Diedrichs**

maria.diedrichs@
hemslojd.se

A full-page photograph of a woman with her hair in a bun, wearing a sleeveless, heavily textured, light-colored dress. She is leaning her back against a large, craggy rock face. The background shows a calm sea under a clear sky. The overall mood is serene and artistic.

Glas och tråd

Belinda Gredig har kombinerat spinning, handvävning och glasblåseri i sitt prisbelönade masterprojekt vid Textilhögskolan. Hon har tidigare praktiserat inom modeindustrin och nu ville hon komma så långt bort från snabbmode som möjligt. Så hon valde att börja från fibern – med nässlor.

Läs mer på [Hemslöjd.se](https://hemslöjd.se)

BELINDA GREDIG

Hitta virkmönstret till
tröjan plus två fina
stickbeskrivningar på
hemslojd.se

VIRKA TRÖJAN MATRIARCH!

– THE MATRIARCH är en hyllning i tiotusen maskor till min mormor, familjens matriark, säger MOA P. BLOMQVIST som virkar, designar mönster och driver den egna garnbutikens Honse Design i hemstaden Varberg. I sin nya bok *Virka för livet* virkar hon sig igenom sitt liv via sexton plagg och projekt som alla berättar något om hennes historia.

Det var mormor som lärde henne virka när Moa var i sexårs-åldern.

– Mormor lever inte längre, men jag saknar henne varje dag. Hon var snäll, varm och cool, säger Moa som minns en stilig kvinna som ofta bar tröjor med halvhög hals och dramatiska ärmar med mycket vidd.

Det är formelement som återfinns i tröjan *The Matriarch*. Du som prenumererar på Hemslojd kan ta del av mönstret alldeles gratis på hemslojd.se. Där hittar du också två färskas stickbeskrivningar, av Erika Åberg och Maja Karlsson.

Läs mer på www.hemslojd.se/bonus

Läs mer
om Carsten
Nilsson och
hans bildhug-
geri i Hemslöjd
4/2016 eller på
[hemslojd.se/
spelar-min-lind/](http://hemslojd.se/spelar-min-lind/)

ILLUSTRATION IDA BJÖRS

ORDET

FROGGA

Frogging är en engelsk term för att repa upp stickning. Enligt legenden kommer ordet från att frasen »rip it« liknar hur grodor anses låta på engelska – de säger nämligen ribbit, ribbit! (Och frog betyder ju groda). Engelsktalande stickare skiljer på frogging, där man tar ut stickorna ur maskorna och drar i tråden för att lösa upp ett helt varv – och tinking, där man stickar baklänges, maska för maska. Ordet tink är helt enkelt knit (alltså sticka) baklänges. Genom sociala medier och stickningens globalisering har orden också fått allt mer fäste på svenska: frogga och tinka.

PÅ GÅNG

PETER CARLSSON

Carsten Nilsson prisas

Konsthantverkspriset delas ut årligen av Svensk Form och ska premiera nyskapande konsthantverk med potential att bli framtida klassiker. I år gick priset till träbildhuggaren Carsten Nilsson. Han jobbar helst i lind och är mest känd för sina rikt utsmyckade spegelramar. Själv beskriver han hur han utgår från klassiskt 1700-tals träsnideri i sitt arbete. Han får priset för att han: »förenar just konst och hantverk på ett unikt och inspirerande sätt« och för sin »tekniska briljans och förmåga att utifrån klassiska, komplexa tekniker forma sin egen vision«.

»Just när det gäller handarbete så är det nästan alltid möjligt att upptäcka något nytt, även om det till synes är en repetitiv uppgift.«

Professorn i neurofysiologi **Henrik Jörntell**, förklarar i Sydsvenskan varför hjärnan mår så bra av att slöjda.

Korsnäs

**Redan på 1800-talet var Korsnäströjan något att skryta med.
Den kombinerade etablerad stickning med det allra senaste:
virkat och sprakade rött. Men hur står sig klassikern idag?**

Text Liv Blomberg Foto Sara Mac Key

HEMBYGDSGÅRDEN i Korsnäs ser ut som hembygds-
gårdar brukar: faluröd och inredd som i gamla tider.
Smala trasmattor ligger på golven och linberednings-
redskap och gamla verktyg hänger på väggarna. En
skylt pekar mot utställningen om säljakt en trappa upp.
Huset är ouppvämt och lite kyligt.

– Bara stickrummet är uppvärmt året om, säger
Christina Mannfolk, ordförande i föreningen som driver
det lilla museet i svenskspråkiga Österbotten i Finland.

Hon öppnar dörren till föreningens »allra heligaste«,
som hon säger, och det är som att stiga rakt in i en scen
från 1800-talet. En brasa sprakar i öppna spisen och
mitt på golvet i en ring, sitter tre damer i färggranna
yllekoftor och stickar under trivsamt småprat. De sitter
så tätt ihop att deras knän snuddar vid varandra och
mellan sig har de ett arbete upplagt på sex stickor. Alla
stickar de med en egen, så sammanlagt nio sticknålar
används till det som ska bli en alldeles särskild tröja.

– Det är här vi har vår skatt, säger Christina Mann-
folk om rummet som är fullt av klart lysande tröjor
i rött och vitt med mönster i grönt, gult och blått.

KORSNÄSTRÖJAN SOM DEN kommit att kallas är en
symbol för trakten och känd långt utanför kommunens
gränser. Den har tillverkats i området sedan mitten av
1800-talet och är speciell eftersom den har både virkade
och stickade delar. Oket och nederkanterna på livet och
ärmarna är flerfärgsvirkade medan bälén är mönster-
stickad. Det är den som de tre damerna jobbar på.

Dagen till ära har Gunnel Westerback, Astrid Smeds
och Mona Wester kallats in för att visa hur Korsnäs-
tröjan gjordes förr i tiden, innan rundstickan uppfanns.

– Bälén stickades ofta av tre kvinnor samtidigt, som
ett sätt att snabba på arbetet, berättar Sofia Helsing,
som jobbar som guide på museet.

– Det var nog också väldigt trevligt – och mycket skval-
ler! Dåtidens facebook, säger Mona Wester glatt och låter
stickorna gå. Varannan vit, varannan röd maska. Nästa
varv är det varannan blå. Det är hon som gör prickvarven.
De vita varven är det Gunnel och Astrid som gör.

– På så sätt stickas tre varv samtidigt, förklarar de.

Gunnel började med vitt och när hon stickat ett halvt
varv, började Mona med prickarna. När hon kommit
halvvägs, började Astrid med ytterligare ett vitt varv.
Det gäller att hålla samma tempo och vrida stickningen
runt i lagom takt. Det blir som en spiral, vilket syns på
prickvarven. När Monas röda prickvarv är slut börjar
hon med blå som ansluter till de röda prickarna. På så
sätt går det att avgöra om en tröja är stickad på gam-
malt vis av tre personer.

– Men idag görs de ju inte som ett gemensamt projekt
utan på rundsticka och de virkade delarna efter möns-
ter, säger Sofia.

PÅ EN STOL vid fönstret sitter Thea Bergström och vir-
kar på en ärm. Hon behöver hålla ett öga på mönstret som
hon har i knät. Med tunn nål fångar hon upp ömsom röda,
ömsom gula eller gröna maskor från de tre trådarna som

Gänget från
hembygdsföreningen
på trappen till museet.

Thea Bergström och
Christina Mannfolk
tar för sig av dagens
lunch.

»Virkning var en ny och modern teknik under 1800-talet, så det var kanske inte så konstigt att någon kreativ person satte ihop den med den mer vanliga stickningen.«

löper längs arbetet och plockas upp över pekfingret.

– Hon är mästaren, säger de andra.

Thea fnissar.

– Är jag mästare? säger hon förvånat och viskar skämskt att det hade hon minsann ingen aning om.

– Förr gjordes de virkade delarna av en mästare som kom till gården där en tröja skulle göras. Hon hade mönstren i huvudet och ledde arbetet. Husets kvinnor hjälpte till med den enklare stickningen, berättar Sofia Helsing.

K

ORSNÄSTRÖJAN ÄR DOCK ingen enkel skapelse. När den är klar kan den väga upp emot ett kilo och de flerfärgsvirkade delarna kräver full uppmärksamhet.

– Ja, det går inte att titta på tv när man håller på med virkningen, vittnar alla i rummet om.

Det tar minst trehundra timmar att göra en tröja. Men som det brukar vara med handarbete, det tar den tid det tar. För vissa tar det ett år, för andra femton.

– Det sägs att det tog en vecka förr under en skicklig mästaress ledning, säger Sofia Helsing.

– Det måste nog vara skryt det där, mumlar Gunnel, Mona och Astrid med huvudena tätt ihop.

– Minst en månad måste det ju ändå ta, menar de.

VID FLERFÄRGSVIRKNING virkas garnet in i arbetet. Fram- och baksida ser likadana ut och arbetet blir fast och styvt, inte så stretchigt som stickningen. De virkade delarna i en Korsnäströja har alltid röd botten och mönstren är i grönt, gult och blått och ibland finns detaljer i rosa eller lila. Det mest kända mönstret är de »dansande flickorna«. Stiliserade kvinnofigurer som håller varandra i händerna och löper som en bård runt den nedre delen på tröjan. Just det mönstret har föreningen tagit patent på hos Patent- och registerstyrelsen. Alla som vill använda det någon annanstans än på en tröja måste fråga om lov.

– Vi är ganska stränga och håller hårt i våra flickor, skojar Christina Mannfolk men säger att det händer att lokala företag får använda flickorna i sin design.

Andra mönster är blommor med sex, åtta eller tio blad, s-krokar, timglas, stjärnor, kors och rutor. Det stickade livet har alltid lusprickar men upptill och nedtill kan det ha trädliknande mönster, som exempelvis bården »livets träd».

KORSNÄSTRÖJAN HADE sin storhetstid under senare hälften av 1800-talet. Då kallades den stickatröja eller krokatröja enligt gamla bouppteckningar och var en festtröja för män. Den bars också av kvinnor, men inte nödvändigtvis som ett festplagg.

Ullen togs ofta från egna får och spanns och färgades av kvinnorna själva. 1854 startade ett färgeri i trakten som sålde tyska importerade färgpigment. Den äldsta tröja som finns dokumenterad på ett fotografi uppges vara stickad tio år senare.

– Kanske är det därför den röda färgen är så dominerande. Det var en ny möjlighet att få fram en nyans som inte går att få lika stark via växtfärgningen, säger Sofia Helsing.

DET VAR ETT STORT åtagande att tillverka en tröja. Det var också dyrt även om de flesta var självförsörjande på ull. Mästaren som ledde arbetet skulle ha ersättning och ibland lejdes kvinnor in för att hjälpa till mot betalning. Läraren, prästen och barnmorskan kunde få tröjor i present som ett tecken på respekt och tacksamhet, kanske också ett slags betalning för deras tjänster. Tröjorna var, som andra textilier vid den här tiden, högre värderade än vad textilier är idag.

Sofia visar en tröja som stickats på 1920-talet av elever till byns lärarinna som bar den långt in på 1950-talet. En annan klenod är barnmorskan Aurora Bergs tröja som finns på museet. Den fick hon av Korsnäsborna 1910 och hade den när hon åkte ut på uppdrag. På en svartvit bild står hon på skidor iförd sin tröja på väg ut för att bistå en födande kvinna någons i ett vintrigt Österbotten 1918.

INGEN VET MED SÄKERHET varför Korsnäströjan har virkade delar.

– Men virkning var en ny och modern teknik under 1800-talet i Finland, så det var kanske inte så konstigt att någon kreativ person satte ihop den med den mer vanliga stickningen, säger Sofia Helsing.

Även om tröjans absoluta ursprung är höljt i dunkel vet hembygdsföreningen mycket om sin tröjskatt. Den förvaltar ett arv som dokumenterats noga och kunskapen om hur den görs är upptagen på Finlands nationella lista över immateriellt kulturarv. Marketta Luutonen, mångårig ordförande i Taito, det finska förbundet för hemslöjd och konsthantverk har skrivit flera böcker och vetenskapliga artiklar om Korsnäströjan. Och Gretel

Demonstration
av hur Korsnäs-
tröjan skickade
förr i tiden.

I bakgrunden syns
Korsnäs kyrka. Fler
bilder på tröjor och
detaljer finns på
hemslojd.se

»Ofta har en tröja gått i arv i flera generationer. Han måste alltså ha haft den under 1800-talet. Någon gång klipptes ärmarna av och det blev en varm undertröja som bars av hans släkting, Johannes Granbacka under Vinterkriget och Försättningskriget.«

Dahlberg, en fyrabarnsmor från trakten började under 1970-talet åka runt i byarna och samla in både tröjor och berättelser om dem. Föreningen har flera gamla tröjor i sin samling och även mössor, vantar och hängslen.

– Ofta har en tröja gått i arv i flera generationer, säger Sofia och hämtar en sliten ärmlös tröja, stickad i slät glansig ull. Ett par trasiga och lappade vantar hör till, gjorda av ärmarna. Den ägdes ursprungligen av Mats Gull, född 1821.

– Han måste alltså ha haft den under 1800-talet. Någon gång klipptes ärmarna av och det blev en varm undertröja som bars av hans släkting, Johannes Granbacka under Vinterkriget och Försättningskriget på 1940-talet, berättar Sofia och stryker försiktigt med handen över tröjan.

OM TRÖJOR HADE KUNNAT TALA... då hade de berättat om krig och fred, kärlek och förhoppningar, sorg och död. När Gretel Dahlberg åkte runt och samlade in berättelser om tröjorna fick hon ofta höra hela familjehistorier. I sin bok »Korsnäströjor förr och nu« berättar hon kortfattat om kvinnorna som var mästare i tröjhantverket. Hon räknar upp vad de hette och vem de gifte sig med och hur många barn de födde – och hur många av barnen som dog. Mellan raderna anas en hård tillvaro. Många tjänade som pigor innan de gifte sig och flera blev änkor tidigt eller ensamstående när männen emigrerade till Amerika. Ibland står det också vad dottern som fick lära sig tröjhantverket hette och vem hon sedan gifte sig med. Som en röd tråd löper kunskapen och handlaget från kvinna till kvinna mellan byarna. Mönstren förnyas, förändras och nya idéer och snitt kommer till genom decennierna.

SÅ VAD GÖR en tröja till en Korsnäströja egentligen? På andra sidan Bottniska viken i Stockholm har en utflyttad Kosnäsbo funderat mycket på just det. Erica Sjölund håller föreläsningar om sin hembygds tröja och ser att den både har förändrats och behållit vissa särdrag i över 150 år.

Hon tar upp tröjornas halslinningar. De äldsta modellerna har uppklippt fyrkantig halslinning som är lika stor fram som bak.

– Då kunde man vända på tröjan om den blivit smutsig eller nött på framsidan.

Det finns också gamla tröjor med sprund framtill kantat med virkade band och uppklippta tröjor som blivit koftor. Idag gör de flesta rund halslinning och koftor är vanliga.

– Det finns ju inte bara en tröja utan en myriad av olika varianter. Den har förändrats med tiden. Allt utvecklas, så var ska man stanna tiden och säga hit men inte längre, frågar Erica Sjölund retoriskt.

Hennes mormor var under många år ordförande i Korsnäs hembygdsförening och jobbade nära Gretel Dahlberg. Erica sticker sen flera år på sin egen tröja och har insett att de svartvita skisser och kortfattade förklaringar som finns på maskinskrivna papper i pärmar hos föreningen, behöver moderniseras.

– De som sticker idag är inte lika skickliga som förr då alla kunde sticka utan beskrivning. Gretel Dahlberg förklarar en Korsnäströja på mindre än en A4-sida. Idag behöver vi mer vägledning än så, säger Erica och menar att om traditionen ska leva vidare behöver kunskaper lämnas över till framtiden.

– En del i det är att uppdatera och digitalisera mönstren. Men det måste göras med försiktighet. Man måste fråga sig; när förvaltar man ett kulturarv och när förvanskar man det?

ÄN SÅ LÄNGE verkar inte risken för urvattning och förvanskning överhängande. Tillbaka i Korsnäs har dagens demonstrationsstickerskor blivit hungriga och det är dags för en tur till ortens lunchrestaurang.

– Inte visste vi att det var klädkod Korsnäströja idag, säger några lunchgäster när gänget från hembygdsgården kliver in i matsalen i sina klart lysande koftor.

– Man får mycket uppmärksamhet när man har sin tröja på sig, intygar de vid kaffet som intas till lingonfärgad klappgröt med gräddmjlk.

– Den är så känd och är ett levande kulturarv, säger Christina Mannfolk.

Att Korsnäströjan har framtiden för sig är de övertygade om.

– Den är unik och intressant. Folk kommer till museet från hela Finland för att titta på tröjorna och trehandsstickningen. Här i Korsnäs skapar den gemenskap. Det är alltid många som kommer när vi bjuder in till gemensam stickning.

– Man blir helt enkelt glad av den, utbrister Thea Bergström. Färgerna och mönstren piggar alltid upp. *

Den flerfärgs-
virkade »kragen«
finns i samlingar-
na hos hembygds-
föreningen i Näs,
Dalarna.

ATT VÄRMA HJÄRTAT

Städernas virkning var vit och skir. Men i Näs var det annorlunda. Här skapades prunkande flerfärgsvirkning som inspirerar än idag.

Text Annina Rabe Foto Lars Dahlström

KAN MAN TÄNKA SIG något finare klädesplagg än en hjärtvärmare?

Jo, det finns faktiskt ett plagg som heter så. En V-formad sjal med extra långa snibbar som knyts omlott om bröstet. Dess uppgift: att värma hjärtat. Än i dag används hjärtvärmare till exempel i Näs i Dalarna där de både ingår i dräkten men också bärs en del till vardags. Näs är även ett centrum för att levandehålla traditionen av flerfärgsvirkning.

Det här är ett samband som inte är en slump: förr tillverkades nämligen hjärtvärmare ofta (men inte

alltid) i just flerfärgsvirkning. Den virketechniken lämpar sig särskilt väl för de vackra ornamenterade mönstren som pryder folkdräkterna. Och hjärtvärmaren är en viktig del av Näsdräkten.

Men vad kännetecknar flerfärgsvirkning? Anna-Karin Jobs Arnborg, som arbetar på Dalarnas museum, förklarar själva tekniken:

– Ett flerfärgsvirkat plagg börjar med luftmaskor och går sedan över till fasta maskor. Det typiska för tekniken är att man tar i bakre maskbågen hela tiden när man gör en ny maska. Det gör att det bildas som en

liten rand på rätsidan så att det också uppstår en struktur.

Som namnet signalerar handlar det om att virka med flera färger vilket gör det extra lämpligt för olika illustrativa motiv, även om all flerfärgad virkning inte är just flerfärgsvirkning.

– I gamla plagg från Dalarna som jag har tittat på kan det vara upp till åtta färger som man skiftat mellan i ett och samma varv. Alla olikfärgade trådar ligger med hela tiden, och så plockar man upp när man tar en ny färg.

Rent estetiskt ligger flerfärgsvirk-

ningen nära korsstygnbroderiet och man följer på samma sätt ett rutsystem under arbetet, säger Anna-Karin Jobs Arnberg.

Hon har tidigast hittat tekniken i plagg som är från första halvan av 1800-talet och då främst i vantar och halvvantar. Det är runt den tiden som flerfärgsvirkningen tros ha uppkommit.

– Oftast var det kragen på handplaggen som var virkad. Inte sällan var de gjorda i en kombination av tekniker. I en och samma vante kunde det vara flerfärgsvirkad krage, tvåändsstickad hand och dessutom broderi. Materialet var övervägande ull.

Så småningom dök flerfärgsvirkningen också upp i hängslen och pälsband (som man använde för att stänga pälsen med), och under 1840-talet alltmer i livtröjor, ärmor och liknande. Och så förstås i hjärtvärmarna.

FLERFÄRGSVIRKNINGEN var som mest populär under 1800-talet och en bra bit in på 1900-talet. Men den lever än, inte minst i Nås där det fortfarande finns aktiva virkerskor. Anna-Karin beskriver Nås som flerfärgsstickningens »mamma«. Varför tekniken blev så livskraftig just i Dalarna finns inget enkelt svar på, men en delförklaring kan vara de garner, tyger och andra textila varor som gårdfarihandlare sålde, och som inspirerade till färgrika virkningar.

I de gamla flerfärgsvirkade plaggen finns en enorm färg- och möns-

»Men upphovskvinnorna, för det var oftast kvinnor, är ofta anonyma och förbisedda, som så många andra slöjdande kvinnor från den här tiden.«

Virkade »kjolfätor«
att dekorera kjolar
med, plus en sliten
hjärtvärmare,
virkad av okänd
upphovskvinna
i Nås på 1800-
talet.

Mansmuddar, troligtvis från Mockfjärd vid 1800-talets slut. Väst från samma århundrade som hittats på gården Magnuses i Orsala, Nås, sydd av återbrukad hjärtvärmare.

Foto: Nina Heins/
Nordiska museet

terglädje. Blommor och bårder slingrar sig om varandra. Färgerna kan variera från mättat röd och grön till knalliga explosioner i rosa, gredelin, knallgrön eller klarblå. Anna-Karin Jobs Arnberg berättar att färgerna blev djärvare runt 1850 när syntetfärgade garner kom från Tyskland. Men den som letar efter symbolik i mönster eller färgval letar förgäves. Motiven plockades huvudsakligen från 1800-talets mönsterböcker, säger hon.

– Men det fanns vissa virkerskor som var mer drivna än andra, och de kanske plockade upp någonting speciellt som blev som deras varumärke. Med en viss typ av mönstermotiv eller färgpalett, så kan man känna igen att det är »Karin« som har gjort det här, hon jobbar alltid med grön, rosa och orange. Eller det här är »Maria« som mer gillar blå-lila färger. Allt ligger i den utövande kvinnans makt.

ÄR DET NÅGOT som de här plaggen förmedlar så är det en stark kreativitet och livslust. Men upphovskvinnorna, för det var oftast kvinnor, är ofta anonyma och förbisedda, som så många andra slöjande kvinnor från den här tiden. Anna-Karin Jobs Arnberg arbetar med att synliggöra dem, och även om hennes egen forskning främst gäller broderi är det samma sak med virkerskorna. Hon beskriver det som ett kall att lyfta fram dem ur anonymiteten.

– Om jag kan se att »Karin« har använt de här färgerna eller sätta ett namn på »Britta« för att hon alltid gjorde en viss krumelur, då blir de levande för mig. Då finns de.

På frågan om hon har en favorit bland det flerfärgsvirkade svarar hon förstås:

– Hjärtvärmaren. Den är ett fantastiskt plagg, så bra och praktiskt. *

Min frizon

»Jag har ett väldigt behov av att få hålla på med hantverk. Det ger mig ett lugn. När jag svävar iväg tar det mig tillbaka till här och nu.

Jag pluggar textilkonst på Konstfack men vid sidan av det fingervirkar jag kläder. Jag river trasor av utslitna plagg och sätter ihop dem på nya sätt. Det är så enkelt, men samtidigt kan man göra väldigt mycket. Jag kan plocka upp en tråd var som helst och bygga vidare. Jag gillar att det inte finns någonting mellan mig och materialet. När jag målat har jag stört mig på att penseln skapar ett avstånd mellan mig och duken.

Fingervirkning är väldigt kroppsligt. Och så är det praktiskt: jag kan alltid ha det med mig.

Jag började jobba med jeans och tog vara på de delar där mest tid och kraft lagts ned, som vid linningen. Av benen rev jag trasor. Sedan har jag fortsatt. Jag samlar på mig material som ska slängas.

Pappas favoritjeans och mammas gamla målarbyxor.

Fingervirkning har extremt låga trösklar. Det är bara att sätta igång.

Jag vill gärna uppmuntra folk att göra mer själva. Man lär sig om material och blir mer omhändertagande. Mer närvarande i världen. Jag tror att det är viktigt. För mig har det varit väldigt betydelsefullt att lära mig sticka, spinna och väva. Och så känner man sig jävligt bra när man har gjort något.

Mina plagg är lite otympliga och inte så lättburna. Jag vill att de ska se lite skräpiga ut. Från början var det tänkt som ett slags statement mot kläindustrin. Men så blev det ett varumärke och hamnade på Elle-galan ... Jag är ju en del av systemet som jag vänder mig emot. Det gör att det blir ännu viktigare för mig att ta ställning. För jag gillar ju kläder. Det här är mitt sätt att fortsätta jobba med det utan att känna mig så jävla hemsk. Min lilla frizon.«

Klara Djamila Kassman berättade om
fingervirkning som frizon för **Maria Diedrichs**.
Jonas Gratzer fotograferade.

VIRKNING OCH ÄPPELPAJ

Amanda Ljunggren har gjort kometkarriär med sina virkade kläder. Nu vill hon att fler ska upptäcka det hon funnit bland stolpar och luftmaskor.

Text Maria Diedrichs Foto Joseph Mercer Holland och Amy Ward

DET SA BARA KLICK. Amanda Ljunggren var 25 år. Hon var mitt uppe i en framgångsrik modellkarriär och hade dessutom återkommande uppdrag inom scenografi och rekvisita. Men nu var det pandemi. England, där Amanda bodde sedan många år, hade stängt ned totalt. Plötsligt fanns varken jobb eller fritidssysslor. Istället hade Amanda beställt hem några DIY-kit. Garn, virknål och mönster till en grytlapp landade i brevlådan. Först var det krångligt, men sedan, när hon kom loss...

– Det var som att en hel värld öppnade sig!

Hon skrattar själv åt de stora orden men hon menar vad hon säger. På de fyra år som gått sedan den dagen har hon redan hunnit producera flera virkade klädkollektioner, göra beställningsjobb åt några av de största modetidningarna

och ska snart ge ut sin första egna mönsterbok.

Under samma tid har hon dessutom fött ett barn, varit föräldraledig och flyttat hem till Sverige. Hon har inte hunnit skaffa sig någon ateljé än, men virkar för fullt ändå.

– Jag har alltid varit kreativ och skapat på olika sätt men tidigare har jag aldrig hållit mig till ett spår. Men virkningen bara klickade. Det kändes som att öppna en väg till något jag inte visste att jag redan kunde.

Den första grytlappen blev dock jätteful, förklarar hon. Så hon gjorde om den igen. Och igen och igen. När hon till slut fått till en presentabel lapp var steget till att börja göra kläder inte långt.

– Jag har alltid varit väldigt intresserad av kläder. Men det tog lång tid innan jag började tycka att det var okej. Det kändes för fåfängt. Men kläder kan vara så mycket.

Med dem kan man måla en personlighet. Som att skådespela, fast estetiskt.

Att följa andras instruktioner ligger inte för henne. Så fort hon försökte började hon ändra efter eget huvud – lite här, lite där, tills det blivit ett helt annat plagg.

– Så jag började göra egna grejer på frihand istället. Det var så roligt att bara kunna skapa när det kom till mig, i processen.

Sömnad och stickning, förklarar hon, kräver planering. Med virkning är det bara att köra.

– Jag har skulpturhjärna. Jag gillar att skapa i 3D. Det är därför virkning passar mig så bra. Jag kan designa, skapa och ändra medan jag gör. Jag kan se och känna hur plagget faller och anpassa mig under vägen.

Just det där, att få göra och tänka samtidigt, är det hon går igång på.

– Alla har en relation till textil.
Det börjar redan från snutte-
filten. Alla åldrar och alla kulturer
kan mötas i det. Det tycker jag är
våldigt fint, säger Amanda Ljunggren.

»Är det något jag skulle rekommendera till andra så är det detta: Hittar man ett material som får det att klia i hela fingrarna – då är det det man ska arbeta med. Det gör hela processen så mycket roligare.«

Att inte behöva separera designprocessen från hantverket. Men ibland har hon nästan för kul:

– I min förra kollektion gjorde jag en tröja i silke. Och jag fick sån feeling när jag skulle göra ärmen. Den blev så snygg, tyckte jag, det var det bästa jag gjort!

Efteråt insåg hon att hon inte skrivit ned ett enda ord om hur hon gjort. Det tog flera dagar att räkna ut hur hon skulle kunna upprepa proceduren på den andra ärmen. Men den färdiga tröjan, som hon också har på sig medan hon berättar, hör fortfarande till hennes favoriter.

BARA ÅRET EFTER att Amanda plockat upp virknålen blev hon kontaktad av den ikoniska modetidningen Vogue som ville lansera hennes första kollektion med handvirkade plagg. Att hon fick genomslag så snabbt är lite ironiskt, säger hon:

– När jag började virka så kändes allt bara så rätt. Så jag tänkte att det här ska bara vara för mig. Jag ska bara göra grejer som jag själv vill ha. Jag ska inte bry mig om ifall folk säger att det är för fult, dyrt eller konstigt! Men det roliga är att det var då som folk blev som mest intresserade.

Ursprunget till hennes första kollektion var en stor härva fluffigt orange-brun-melerat merinogarn som Amanda blev stormkär i.

– Är det något jag skulle rekommendera till andra så är det detta: Hittar man ett material som får det att klia i hela fingrarna – då är det det man ska arbeta med. Det gör hela processen så mycket roligare.

Hon beställde hem så mycket

garn hon kunde få tag i och började forma en tröja. Tekniken är egentligen superenkel. Det är en enda stor mormorsruta med ärmar på. Men hon blev så nöjd med resultatet att den tröjan blev basen för hela kollektionen.

– Jag gillar kläder som har en personlighet. Mina ärmar står ofta lik som för sig själva. Jag ville ha en känsla som var nästan som en tetrabit, förklarar hon.

Därför var det tjocka, stadiga merinogarnet perfekt. I själva verket är det nästan alltid materialet hon utgår från.

– Jag gillar den samverkan. Som när man sticker slätstickning och kanten vill rulla sig – då använder jag mig av det, hellre än att blocka och fixa. Garnet instruerar verkligen arbetet. Därför blir valet av det också väldigt viktigt, oavsett om jag virkar i jute eller silke.

Inför sin andra kollektion föll hon pladask för ett handfärgat silkesgarn i blått och brunt.

– Det var fantastiskt att arbeta med men svindyrt såklart. Men det gav plaggen ett otroligt fall. Istället för att stå för sig själva liksom slänger sig de här ärmarna över en och vräker sig runt armen.

Amanda Ljunggren lyfter på ärmarna och visar hur ärmarna böljar. Hon skapar alla plagg för sin egen kropp först. Och hon är sin egen modell. Genom att hon vet vilka linjer och former som passar henne har hon mycket gratis, förklarar hon.

– I modedesign är det ofta snitt och linjer som avgör vad som ser bra ut. Ibland kan jag titta på ett plagg och bara veta att den här ärmen ska

upp en halv centimeter. Och när det sitter så sitter det.

Hon tror att hon har övat upp sitt seende genom att hon länge varit intresserad av vintagekläder.

– De håller ofta en helt annan kvalitet än dagens kläder, är bättre mönsterpassade och har sömmar som är genomtänkt placerade. Det kan jag inspireras av när jag gör mina kläder. Det blir som collage – jag hämtar en linje härifrån, en ärm därifrån och sätter ihop det till en ny helhet.

HON PLOCKAR UPP en virkning som vilat i knät och formar några stolpar. Hennes kollektioner bygger på plagg som hon tillverkar på beställning.

– Eftersom jag gör allt för hand och från scratch så har jag också tillfälle att måttanpassa varje plagg jag säljer. Jag har fått träffa mina kunder och se vad de vill ha och hur plagget kommer att sitta på dem. Det blir nästan som att de är med och skapar sitt plagg.

Sedan ett tag tillbaka säljer hon också en del enklare plagg som inte behöver formpassas, som mössor och halsdukar.

– De två delarna kompletterar varandra. Det är ju nästan ingen som kan köpa en klänning i handfärgat silkesgarn – men kanske är det den som väcker intresset som gör att jag får sälja en halsduk.

Förra året, när Amanda var höggravid och nyss hade flyttat hem till Sverige, tackade hon ja till att skriva en bok med virkmönster. Nu plötsligt, mitt i föräldraledigheten tornar en deadline upp sig. Det är bråda dagar vid virknålen, och hon

»Alla är vi människor med kroppar. Ingen är en large eller en medium.
Det sämsta man kan göra är att hänga upp sig på storlekens namn.«

– Jag tror att det är väldigt givande att få göra saker från början till slut. Det har det i alla fall varit för mig, säger Amanda Ljunggren.

kan inte sitta och vänta på inspirationen.

– Det är inte så att jag varje dag tycker virkning är fantastiskt och öppnar upp en hel värld. Det kan vara asbra och det kan vara skittrögt. Men om man bara går till sin ateljé och jobbar så kommer nånting att hända. Det tror i alla fall jag på.

EFTER ATT HA VARIT van att göra måttbeställda kläder har det varit en utmaning att skapa mönster som ska passa flera.

– Storlekarna har varit det absolut svåraste. Alla är vi människor med kroppar. Ingen är en large eller en medium. Det sämsta man kan göra är att hänga upp sig på storlekens namn. Det är bättre att mäta sig själv och läsa måttanvisningarna på plagget och bestämma hur man vill ha det. Man ska komma ihåg att en tröja är ett bruksföremål. Det är den som ska sitta på oss, det är inte vi som ska passa i tröjan.

ÄR DET NÅGONTING hon önskar med boken så är det att vem som helst ska kunna hugga tag i den och köra igång. Hon vill dela med sig av det hon hittat i virkningen. Friheten att bara skapa och ha kul.

– Jag har alltid varit väldigt taktil. Men också visuell. Om någonting är vackert och det även har en trevlig struktur att ta i – det ger mig verkligen en göttig känsla. Som merinoull som är som gräddes mellan fingrarna. Det är mmm... Som när man äter sin favoritäppelpaj från farmor. Så är virkning för mig. *

Amanda Ljunggrens bok Virka stort kommer ut våren 2025.

KAN MASKINER VIRKA?

**I en reakorg i klädaffären ligger handgjorda hattar på hög.
Massproducerade och billiga. Vet du vem som virkat din mössa?**

Text Maria Diedrichs Foto Ellinor Hall

– DU ÄR INTE den första som frågar om maskiner kan virka! Det är många som har undrat över det genom åren.

Joel Peterson lyfter luren i Borås efter en lång dag av föreläsningar. Han är textilingenjör och lektor vid Textilhögskolan där han undervisar i maskinstickning i mer än 30 år. Han förklarar att det finns två huvudtyper av industriella stickmaskiner: Väfstickningsmaskiner, eller »vanliga» stickmaskiner, där tråden går horisontellt fram och

tillbaka genom maskorna; och varpstickningsmaskiner där trådarna går vertikalt. Dessa kallas även virkmaskiner.

– Om man generaliserar så är väfttrikå stickad, och varptrikå virkad, säger han.

Men här uppstår en viss begrepps-förvirring. De vanligaste produkterna i varptrikå är till exempel spets i underkläder samt olika typer av nätplagg, som hockeytröjor och reflexvästar. Inte särskilt likt handvirkning alltså. Joel Peterson bekräftar:

– Det du beskriver som virkat, det är en helt annan kategori. Jag tror mig veta att du inte får fram samma grej på en varptrikå som du kan få med en virknål. Ser du virkade hattar och sjalar i affären så är de nog handgjorda.

I STOCKHOLM HAR Erica Laurell precis smitit ut för att ta lunchrast i höstsolen. Hon är textilkonstnär som gett ut flera böcker om virkning och gjort virkade samarbeten med anrika modehus som Missoni

Väskan i polyester
säljs som virkad
– men stämmer det?

»I modebranschen försöker vi många gånger att efterlikna virkat med stickmaskiner så jag vet mycket väl att det inte går.«

och Sonia Rykiel. Dessutom har hon i många år jobbat som stick-expert i modebranschen. För henne är skillnaden mellan handvirkat och maskintillverkat glasklar.

– I modebranschen försöker vi många gånger att efterlikna virkat med stickmaskiner så jag vet mycket väl att det inte går. Säger du virkat så är det handvirkat, slår hon fast.

– När man stickar så har man öppna maskor hela tiden, tills man fäster tråden i slutet. Men när du virkar stänger du hela tiden maskorna. Det är det som gör att du är så fri, du kan börja bygga åt vilket håll du vill, när du vill. Virkning är en 3D-teknik. Det är helt enkelt svårt att tillverka maskiner som kan göra sånt, säger hon.

Däremot går det att härma uttrycket ganska väl. På engelska kallas det ibland *faux crochet*, falsk

virkning. I modeföretagens webbshoppar kan man se det presenteras som »virkad look«. Erica Laurell förklarar:

– När du vill efterlikna ett virkat mönster får du ta till de sticksätt som finns. Men resultatet har egentligen ingenting med virkning att göra, förutom att det *ser* virkat ut.

Hon tror inte att maskiner någonsin kommer kunna efterlikna hantverk fullt ut. Det gäller inte bara virkning. Även handstickat och handbroderat har en annan karaktär än det man kan göra på maskin, påpekar hon. Som designer skulle hon egentligen gärna använda sig av handarbete betydligt oftare.

– Om man vill ha något virkat, och har råd och möjlighet att få det gjort på riktigt så gör man ju det. Men det handlar om priset. Jag menar, Dior gör ju ingen »virkad look«...

Priset, ja. I haute couture-sammanhang lyfts hantverk gärna fram som något unikt och lyxigt, som en anledning att lätta på plånboken. Men i andra änden av klädbranschen, i snabbmodets värld, väljer företagen ofta att inte överhuvudtaget tala om när något är handgjort.

Ett känsligt ämne i modebranschen, som kan kopplas till frågan om handgjort, är förekomsten av hemarbete. Eftersom hantverk inte kräver några speciella maskiner behöver det inte nödvändigtvis utföras i en fabrik.

Enligt en uppskattning anlitas ungefär 50 miljoner människor som hemarbetare av modeindustrin. Organisationen Homeworkers Worldwide skriver att »kvinnliga hemarbetare är de sämst betalda och mest otrygga arbetarna i de flesta företags leverantörskedjor«. Det beror inte minst på att det är

»Om man vill ha något virkat, och har råd och möjlighet att få det gjort på riktigt så gör man ju det. Men det handlar om priset.«

Handvirkat i kombination med maskinstickning kan vara ett sätt att hålla nere priset på ett plagg.

betydligt svårare att kontrollera vad någon gör i sitt eget hem, än vad som händer på en fabrik. Därför förknippas hemarbete också med en ökad risk för barnarbete.

I SINA RIKTLINJER för hemarbete resonerar svenska företag som H&M och Lindex om fördelar och risker med den här typen av uppbygg. Idealiskt kan hemarbete vara det som ger en kvinna lite självständighet och egna fickpengar i ett konservativt samhälle. Det kan också vara det som gör det möjligt för henne att stanna i sin hemby med barnen, istället för att söka sig till en textilfabrik i en storstad. Därför tillåter dessa företag hemarbete när det gäller vissa typer av uppgifter. Specifikt virkning, handstickning och andra typer av hantverk.

För att få veta mer om vilka det

är som handvirkar de plagg som säljs i svenska butiker har Hemslöjd kontaktat flera av de största modeföretagen i Sverige. Några har svarat att de valt bort virkade plagg av kostnadsskäl. Men ingen av dem som faktiskt har handgjorda produkter i sitt sortiment har velat medverka i denna artikel. Ändå är det vanligare med handgjort i butikshyllan än man skulle kunna tro. När Hemslöjd går på shoppingtur hittar vi flätade korgar, drejade skålar, virkade och broderade plagg.

TILLBAKA TILL Joel Peterson i Borås. Han, som arbetat med maskinstickning sedan 1970-talet, konstaterar att det rent tekniskt inte hänt så jättemycket inom hans fält på länge.

– Visst kan man göra fler struk-

turer och sticka snabbare, men själva maskbilderna har egentligen inte förändrats på ett par hundra år. Men just igår såg jag faktiskt en artikel om någon som påstod sig kunna skriva ut ett stickat tyg på 3D-skrivare, så kanske kommer det att förändras nu.

Det betyder dock inte att handgjort kommer försvinna ur butikshyllorna den närmaste tiden, förklarar han.

– Det finns knasiga maskiner som kan göra det mesta. Men de tenderar att vara väldigt nischade. Och då är det tveksamt om det är ekonomiskt försvarbart att investera i en sådan. Särskilt inte när det finns fattiga människor som kan göra saker billigt. Det är ju ingen slump att de flesta av våra kläder tillverkas i Asien. Men nu killgissar jag bara...*

Maria-rutorna

Glöm allt du trodde att du visste om mormorsrutor.

Maria Gullberg har tagit virkningen till helt nya nivåer.

Text **Kristina Lindh** Foto **Ylva Sundgren**

VIRKA MORMORSRUTOR?

Knappast.

Det var 2013 som Maria Gullberg fick frågan och svarade med ett instinktivt nej. Skulle hon, den svenska virkningens förnyare, ta sig an något så tillsynes outvecklingsbart som den där gamla kvadraten?

Idag, elva år senare, är hon mormorsrutans drottning och stora innovatör med kurser, böcker, föreläsningar i ämnet, liksom ett välbesökt instagramkonto.

Så vad hände?

– Jag satt på landet, det var strax efter att jag fått frågan. Vädret var dramatiskt, solen lyste genom svar-ta moln. Mina ögon föll på en sliten näverkorg där solens strålar träffade flätningen och bildade ett grafiskt mönster.

Där och då klickar det till i Maria Gullberg. Precis som hon tidigare virkat med två färger per varv skulle hon kunna ta sig an mormorsrutan.

Med det var bollen i rullning och teknikförnyelsen igång. 2017 kom boken *Virkad mönstermagi* och i fjol *Virka rutor!*.

Som hon själv konstaterar:

– Jag har hamnat i rutträsket.

Så värst motigt är det nu inte.

Maria Gullberg kallar den »en kär liten ruta« som väcker minnen, från början gjord av restgarner där de tre första varven virkas med en färg i taget och bildar en stiliserad blomma. Därefter följer två varv i en färg, som vanligtvis varit svart.

Dess stora fördel stavas enkelhet.

– Grejen med mormorsrutan är att den är lätt att göra. Du virkar fyrkanter, du använder stolpar och luftmaskor. Det är grundteknik.

Och det är ur denna grundteknik som Maria Gullberg utvecklat sin speciella metod. Dels med det nämnda tvåfärgsgreppet. Dels med en innovation som föddes en dag då hon lyssnade på talbok och tappade koncentrationen. Plötsligt hade hon inom stolpgruppen, som i den traditionella mormorsrutan består av en färg, bytt garn och gjort ett färgbyte.

Maria Gullberg förstod att hon var något på spåret och sprang efter mobilen för att plåta misstaget innan hon repade upp.

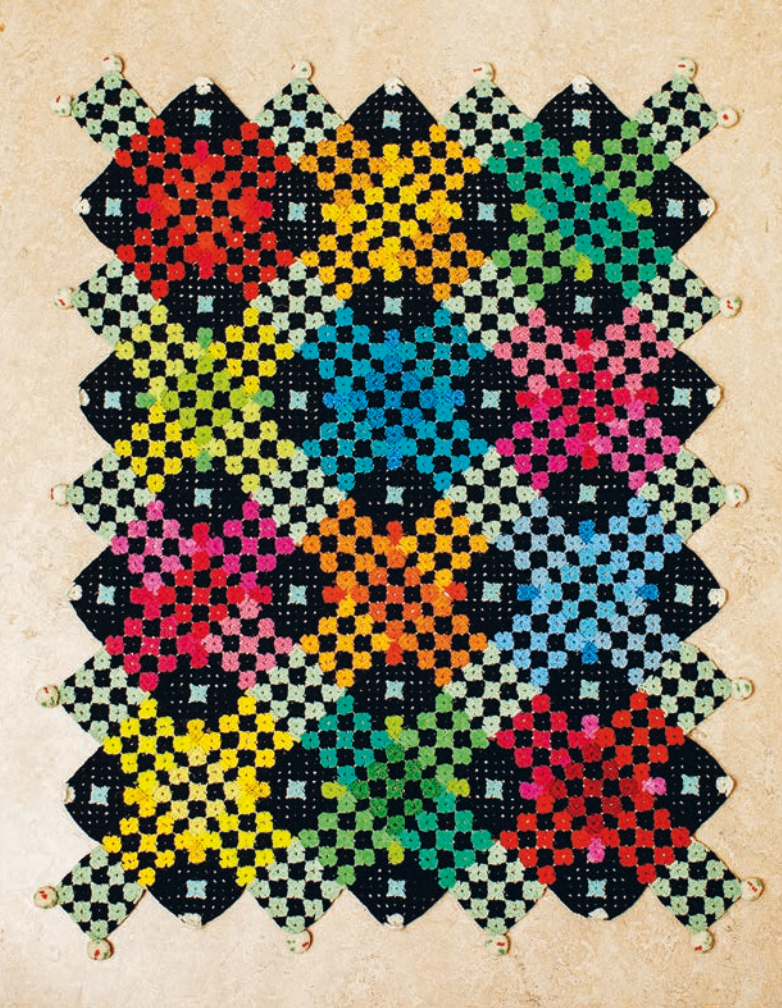
Mycket riktigt. Den flerfärgade stolpgruppen har öppnat helt nya möjligheter till intrikata mönster.

Utöver det använder hon sig av så kallad mosaikvirkning. Det är en teknik där man använder en färg i taget, virkar från rätsidan av arbetet och sticker ner nålen i den yttre maskbågen två varv längre ner. Mönstret som uppstår bildas av »reliefstolpar«.

INSPIRATIONEN TILL de olika mönstren är bred. Från folklorens stjärnor till afrikanskt hantverk och arts and crafts-rörelsens grundare William Morris. Samtidigt löper sedan genombrottet 1989 en sammanhållen linje genom Maria Gullbergs formgivning: Det grafiska uttrycket.

Hon har beskrivits som »en grafisk designer i maskor«.

– Uttrycket stämmer. Det hör ihop med min uppväxt. Pappa hade reklamateljé. Han tecknade och målade akvarell och var ute och fotade i naturen. Jag och mamma var med. Vi gick ofta på konstut-

Maria Gullberg,
virkningsstjärna.

Mosaikvirkning
av ruta.

Mönstret Lollipop.
Mittens runda cirkel är inspirerad
av äldre grytlappar.

»Det kanske är konstigt, men jag har aldrig gått igång på just textil. Det är den grafiska biten jag är intresserad av.«

ställningar, mina föräldrars bekant-
skapskrets bestod av konstnärer och
personer med kreativa yrken.

Som liten satt Maria Gullberg
helst med papper, sax och pennor.
Visst, mamma lärde henne grunder-
na i stickning och virkning. Men det
var tecknandet som var det roliga.

När hon 1985 sökte till Konstfack
valde hon ändå textil inriktning. Så
småningom blev det dags för elever-
na att presentera idén för det avslu-
tande examensarbetet. Det visade
sig att alla skulle trycka tyg. Maria
Gullberg, som hade planerat samma

sak, fick tänka om.

Hon sprang iväg till Nordiska
museet för att få inspiration. I gamla
tidningar hittade hon lusten, bland
dåtidens handarbetsmönster. Till-
baka på skolan förklarade Maria
Gullberg att hennes examensarbete
skulle handla om virkning.

– Det sågs inte med blida ögon av
alla. Idag finns virkning på sociala
medier och massvis med unga
människor håller på. Men då, det
här var 1989, var virkning ett lad-
dat ord. Det förknippades med
dukar och spetsar i bomull.

Maria Gullberg gjorde något
annat. Hon virkade i ull, med mas-
kor av tät karaktär. Resultatet såg
stickat ut och klassades snabbt av
tidens tongivande textilformgivare,
som Inez Svensson och 10-gruppens
Britt-Marie Christoffersson, som
banbrytande.

Snart följde både medverkan i
vandrigsutställning och inbjudan
till läns hemslöjdens butik i Stock-
holm.

– Jag blev tidigt stöttad från olika
håll. Mentorerna har trott på mig och
hjälpt mig att driva virkningen
vidare. Det har betytt enormt myck-
et, säger Maria Gullberg.

Samtidigt är det slumpen som
står ut när hon ser tillbaka. Hur hon
lika gärna hade kunnat bli en av alla
elever som fokuserat på det tryckta
tyget. Eller hur solstrålen den där
dramatiska väderdagen hade kun-
nat gå henne förbi. Eller hur felvirk-
ningen, med den upptäckt som följ-
de, aldrig uppstått om hon varit
skärpt i tanken.

På sina kurser brukar Maria
Gullberg lyfta fram slumpens och
misstagets betydelse. Både för del-
tagarna och för egen del.

– Utan eleverna skulle jag inte
vara någonting. Ju äldre jag blir
desto mer idéer får jag via kursdel-
tagarna när de sitter och virkar efter
mina beskrivningar. Det kan vara
att de sätter ihop färger på ett opla-
nerat sätt eller att de virkar fel. Då
säger jag »stopp!« och tar ett foto
med mobilen.

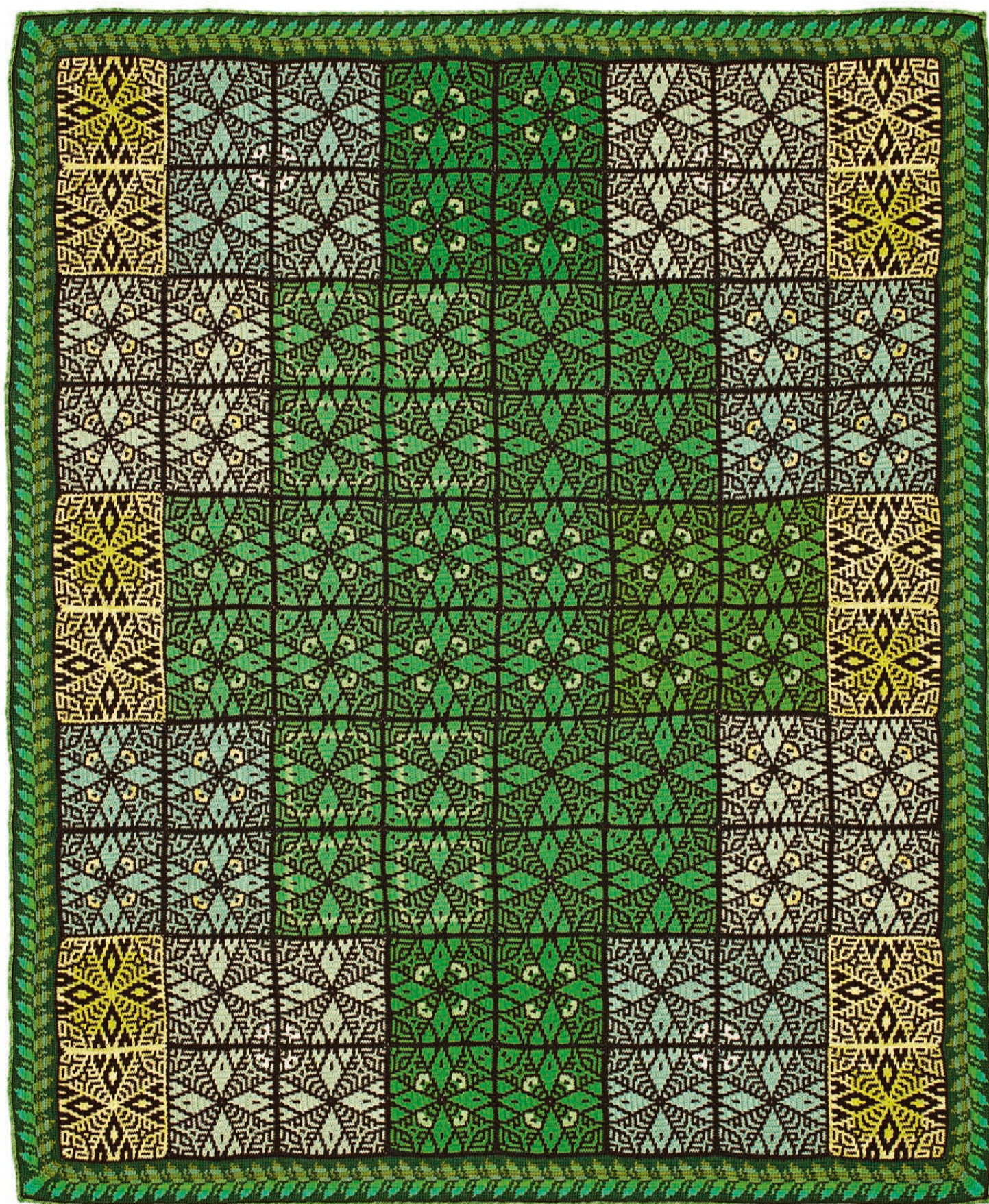
ETT YRKESLIV i maskornas
tjänst. Man ser framför sig en ateljé
sprängfylld av nystan och garn-
dockor i regnbågens alla färger.

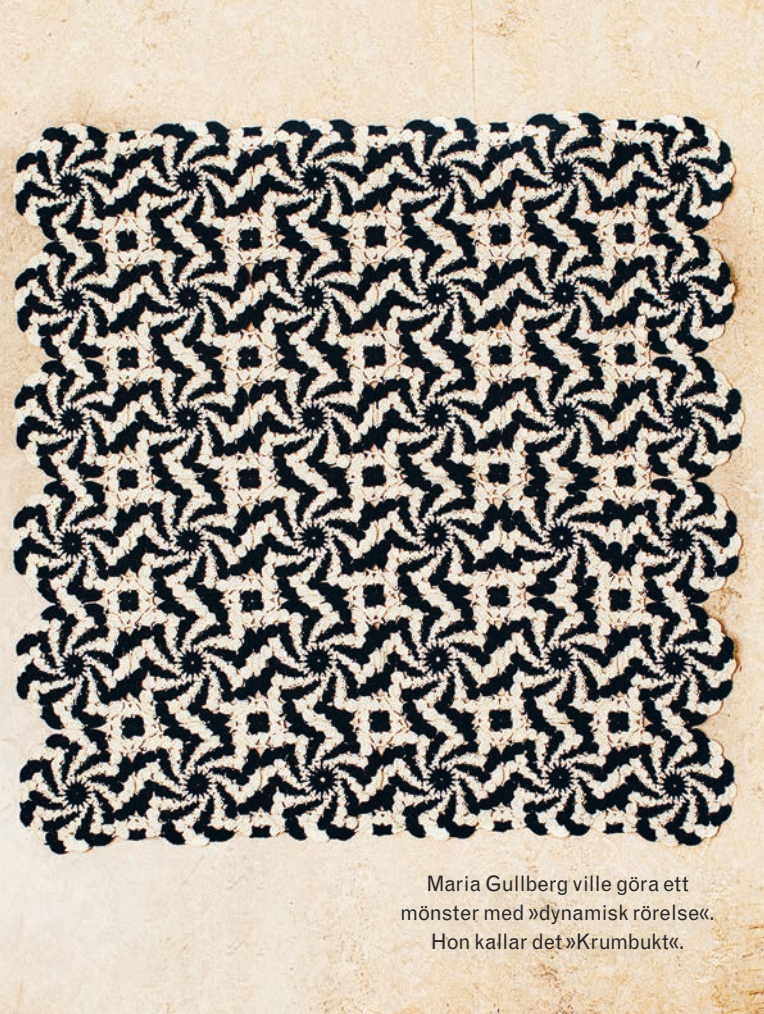
Men nej, förklarar Maria Gullberg.
Nog har hon ett litet lager men någon
samlare är hon inte. Garnbutiker
lämnar henne tämligen oberörd.

Däremot börjar hjärtat klappa
bland hyllorna på Penstore.

Motstående sida: Det mosaikvirkade väggtäcket Stella, med måtten 145 × 178 cm.

Denna sida: Mosaikvirkat väggtäcke kallat Willam Morris, mått 117 × 143 cm. Foto: Thomas Harrysson

Maria Gullberg ville göra ett
mönster med »dynamisk rörelse«.
Hon kallar det »Krumbukt«.

»Jag har alltid älskat William Morris mönster. Först med mosaikvirkningen hittade jag tekniken som gjorde dem rättvisa.«

– Det kanske är konstigt, men jag har aldrig gått igång på just textil. Det är den grafiska biten jag är intresserad av.

Det är också därför alla timmarna med virknålen sällan resulterar i hela plagg eller stora alster. Maria Gullbergs lust gäller själva mönsterexperimentet. Att få se rapporten växa fram, först som enskild kvadrat och sedan i sin helhet när ruta läggs till ruta.

Några plädar av storlek större har det ändå blivit. Till en utställning på Västerbottens museum 2019 virkade hon en 8-bladig stjärna i mosaikteknik. Resultatet, ett väggtäcke som påminner om en orientalisk matta, fick stor uppmärksamhet.

Samma format har hon använt

för de William Morris-inspirerade plädarna.

– Jag har alltid älskat hans mönster. Först med mosaikvirkningen hittade jag tekniken som gjorde dem rättvisa. Rutan är rätt lätt att virka samtidigt som helheten ser väldigt avancerad ut.

Sedan Maria Gullberg var en färsk Konstfackselev har virkning genomgått enorm förändring. Statusen har höjts och sociala medier har ökat tillgängligheten till mönster och inspiration.

Den som frågar henne vad som skiljer virkningen från andra tekniker får dock samma svar som hon gav till journalisten som intervjuade henne då, vid examensarbetet 1989.

– Den absoluta fördelen med

virkning är att det är lätt att repa upp. Misstag är snabbt åtgärdade, till skillnad från när man stickar eller väver.

Virkningen främjar också fantasin; enkelheten gör steget kort från idé till förverkligande.

– I stickning krävs ofta hjälpstickor för att få fram effekter. I virkning behövs bara virknålen, du tar olika maskor i olika nedtag som skapar struktur och variation.

Och favoriten bland virkningens alla öglor och omtag?

Svaret kommer snabbt: Den fasta maskan.

– Den är stabil och säker. Stolpen är fladdrig och böjbar. Den fasta maskan är distinkt, den har alltid varit min favorit. *

Den öde matsalen

NÄR JAG VAR LITEN var det inte intressant med hemslöjd. Tvärtom. Vi var en modern femtiotalsfamilj och bästa sättet att visa det på var att köpa nytt. Som flicka i folkskolan i Köping var det syslöjd som gällde. Men aldrig blev det som jag gjorde – grytlappar, stickad socka (jag hann bara med en), duk med korsstyg, halsduk i två färger – lika fint och perfekt som det som fanns att köpa färdigt, så varför kämpa med något så meningslöst? Var det något som behövde lagas därhemma, så gick mamma till en tant som lagade det åt oss, bytte skjortkragar på pappas skjortor, lappade lakan, stoppade raggsor och lade ner klänningar som jag vuxit ur, ofta med en extra volang i annat tyg, vilket jag tyckte blev väldigt snyggt.

I mitten av femtiotalet överraskade så mamma oss barn med en hobby. Kan inte minnas att mamma innan dess hade haft något särskilt intresse utöver att sköta hembiträdet. I matsalen, som i vårt hem var ett rum som nästan aldrig användes, för i vårt rymliga kök, i vårt alldeles nybyggda flerfamiljshus med utsikt över prästgården på andra sidan vid Esplanaden och Köpingsån, fanns plats för ett stort köksbord. Det var avdelat från matlagingsdelen med en serveringsskänk, med hyllskåp ovanför, som gick att öppna från båda sidor. Där åt vi alltid, utom vid särskilda högtider eller om mamma och pappa hade gäster, vilket inte var så ofta, som jag minns det. Den trista matsalen med ett möblemang i ornamenterat benvitt, med skåp, bord och tio stolar i samma modell, hade i ett nu förvandlats till en färgsprakande verkstad, ja, slöjdsal om man så vill, med en stor vit matta med svaga ränder på, garner i alla höstens

färger, nålar, en linjalliknande sticka eller spjåla, en sax och en noggrant beskriven mönsterförlaga, allt samlat på det vanligtvis så tomma matsalsbordet. Här skulle knytas ryor!

DEN HÄR TIDEN minns jag med värme. Mamma blev en glad mamma, som med stor iver tog sig an uppdraget, nu skulle huset fyllas med vackra moderna mattor, de äkta gamla ärvda persiska kändes gräsligt omoderna till våra nya femtiotalsmöbler, tavlor och fräsiga finska armaturer. På söndagarna satt jag ofta bredvid i matsalen och målade i mina nya målarböcker, där allt som behövdes var en pensel med vatten och vips så trädde bilderna fram. Kanske blev det tre stora mattor, en

»I mitten av femtiotalet överraskade så mamma oss barn med en hobby.

Kan inte minnas att mamma innan dess hade haft något särskilt intresse utöver att sköta hembiträdet.«

CARL JOHAN DE GEER

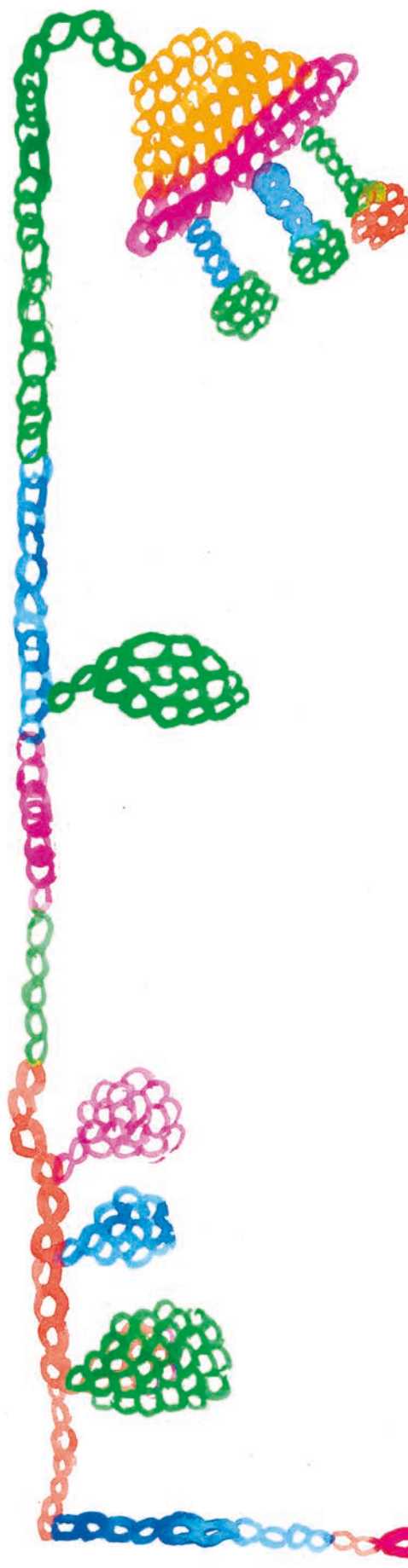
i blått till hennes sovrum, den höstfärgade i gult, grönt och blekt orange till vardagsrummet, en till pappas rum i dovt brunt och beige och en liten grönmelerad till lilla hallen utanför köket. Jag vet inte riktigt när det sen tog slut.

Allt låg framme där på matsalsbordet, alla de vackra ullgarnerna placerade prydligt och uppdelade efter nyanser på de gustavianska stolarna och serveringsborden. Men veckorna gick, hennes långa Ritz låg sen länge fimpade i askfatet och mamma sågs allt mer sällan till, och en dag var allting bortplockat och matsalen blev åter ett rum som stod oanvänt, dött.

VAD MAMMA GJORDE? Jag vet egentligen inte, det känns som att hon alltid var och handlade, eller var bortrest, för det blev allt tystare i huset. Så småningom började jag ta för vana att besöka grannflickan Gunilla i trappuppgången bredvid, för just på söndagarna bakade hennes mamma veckans allra ljuvligaste kannelsnurror med pärlsocker på, som vi flickor serverades i deras trivsamma kök tillsammans med var sitt stort glas mjölk, medan mamma Kerstin, utan att bli arg, stod leende lutad mot diskbänken med en rykande kopp kaffe i handen och såg på när vi rullade upp våra snurror med kladdiga händer och pärlsocker på kinderna.

Och ibland, som idag, faller det över mig att hela min konstnärliga verksamhet har bestått i att få liv i den där öde matsalen igen.

MARIANNE LINDBERG DE GEER är konstnär, författare, dramatiker och kulturskribent. Under 2024 har hon släppt två böcker, dels romanen »Mona«, dels sin femte dagbok, »På riktigt«.

UTSTÖTT P.G.A. ÅLDER OCH UTSEENDE

En handfast väg ut ur fattigdom eller en teknik som förslappar folket? Virkningens historia är en berättelse om samhällets djupaste värderingar.

Text [Malin Vessby](#) Illustration [Maja Sten](#)

Den flotta nyheten

Vad betyder att virka? Idag skulle svaret handla om virkkrokar, maskor och mjuka garner. Men så var det inte på 1700-talet. Då innebar »att virka« att tillverka något litet textilt, över lag så där, med nål och tråd. Därför kan man till exempel inte lita på att den omtalade börs som finns på Kungliga myntkabinettet i Stockholm, som innehåller en lapp där det står att den är virkad 1693, faktiskt är det – i vår tids bemärkelse.

Hanna Bäckström skakar på huvudet. För tre år sedan disputerade hon på en avhandling om 1800-talets virk- och stickmönster och i den vevan kom hon också att granska 1600-talsbörsen.

– Det vore sensationellt med en så tidigt utförd virkning. Och tittar man närmare på börsen ser man att den är sydd med nål och tråd i någon form av spetsöm, även om den för ett otränat öga absolut kan se virkad ut, säger hon och utbrister:

– Begreppsförvirringen har verkligen ställt till det i tolkningen av gamla textilier!

Det var först under början av 1800-talet som ordet virkning bör-

jade betyda det vi menar idag. På 1820-talet, till exempel, trycktes annonser i dagspress med reklam för mönster och virknålar, med förtydligandet »virkmönster ej symönster«.

Hur tekniken först kom till Sverige och sedan spreds är däremot oklart, men mönstren som såldes i början av 1800-talet – kolerade rutmönster som gick lika bra att använda för korsstygnbroderi – var dyra. Så virkning var till en början främst överklassens teknik.

I begynnelsen var maskan

Hur tekniken uppstått finns det en handfull teorier om. En av dem handlar om inspiration från tambursömmen, där en nålvass krok halar upp en slags luftmaska genom tyg. Ett annat spår är posementmarkeriet, ett skråhantverk för tillverkning av bland annat snoddar och snören, och där somliga föremål bestod av öglor som fästs samman med kedje- och luftmaskor. Inom yrket användes också krokande redskap vid namn *crochet*, ett ord som ju också går att koppla till begreppet för virkning på både engelska och franska. Ytterligare en teori har med smygmaskvirkning att göra,

Nyligen sa danska stickningsstjärnan Lærke Bagger att virkning är lysande för den som inte kan släppa maskorna ens i sängen. Hemslöjdslegendaren Lilli Zickerman däremot hävdade runt förra sekelskiftet att ett halvliggande läge riskerar att förslappa folket.

där man förr använde en platt och grov »virknål« och på sina håll gjorde exempelvis vantar av fasta maskor, en teknik som finns omnämnd i en fransk encyklopedi från 1785. Men smygmaskvirkarnas krok var av en annan typ än dagens smäckra virknålar och krävde också ett annat slags handlag med betydligt rejälare grepp, som inte involverade handleden på det sätt som vi virkar idag.

Men oavsett ursprung anses tekniken ha börjat utvecklas i slutet av 1700-talet.

Genomslag i slott och koja

Virkningens stora genomslag har flera förklaringar. Att tekniken har låga trösklar och är enkel att ta till sig, har inte skadat. Men kanske är ändå industrialismen viktigast. Med den blev det billigare att göra

trycksaker. Från 1840-talet och framåt exploderade tillgången på handarbetslitteratur, med allt mer detaljerade beskrivningar. Med ens nådde de även ut brett på landsbygden och spreds också utanför borgerliga kretsar.

Dessutom blev den kritvita bomullstråden tillgänglig för fler, när maskinspinnningen tog fart på allvar. Kanske kan också ett spirande renlighetsideal ha spelat roll, funderar Hanna Bäckström.

– Med bomullen kom vitheten. Man ville ha vita, skira saker. Och att virka en spets har lägre tröskel än att knyppla en.

Men även om mycket var vitt och florstunt i städerna, såg såklart all virkning inte ut så. Till undantagen hörde till exempel landsbygdens flerfärgsvirkning, som den blomstrande virkningen i Nås, Dalarna, där kjolfällar dekoreras med virkade band – och hättor, vantar, hängslen och sjalar gjordes i knalligt sprakande färger. Men då var det mest ullgarn som gällde.

Moralens väktare

Virkning har genom århundradena satt känslor i svall. Tekniken har ömsom beskrivits som elegant, ful, förslappande – och som en väg till ett bättre samhälle.

»Det vore sensationellt med en så tidigt utförd virkning. Och tittar man närmare på börsen ser man att den är sydd med nål och tråd i någon form av spetssöm.«

Men att den kom att uppskattas så i borgerliga kretsar på 1800-talet hade delvis att göra med synen på kroppen, säger Anneli Palmsköld, professor på Institutionen för kulturvård vid Göteborgs Universitet, som forskat om virkning. Hur handarbete utfördes ansågs säga något om människan bakom. Virkning kräver fullt fokus på arbetet i knät. Att tillsammans med andra, med sedesamt böjt huvud och blicken i maskorna, virka fina, kritvita bomullsspetsar med små redskap och gracila rörelser visade inte minst att man tog borgerlighetens kvinnoideal på allvar. Virknålen skulle gärna hållas som en penna, det var elegant, även om det i virkningssammanhang varken var sär-

skilt ergonomiskt eller effektivt.

Men virkningen var också annat än blygsamt elegant. Den ansågs även ha potential att förbättra världen.

1849 beskrevs tekniken i *Den nyaste Wirkboken* som en potentiellt »viktig industrigren för den mindre bemedlade«. Därför uppmanade den så kallade Fruntimmersförening som stod bakom handboken sina ledamöter att »uti wirkkonsten undervisa tvenne obemedlade flickor« för att skänka »nöje åt den bemedlade, bringa förtjänst åt den behöfvande«. Virkningen lyftes alltså fram som en möjlig inkomstkälla för fattiga och som ett sätt att utveckla samhället.

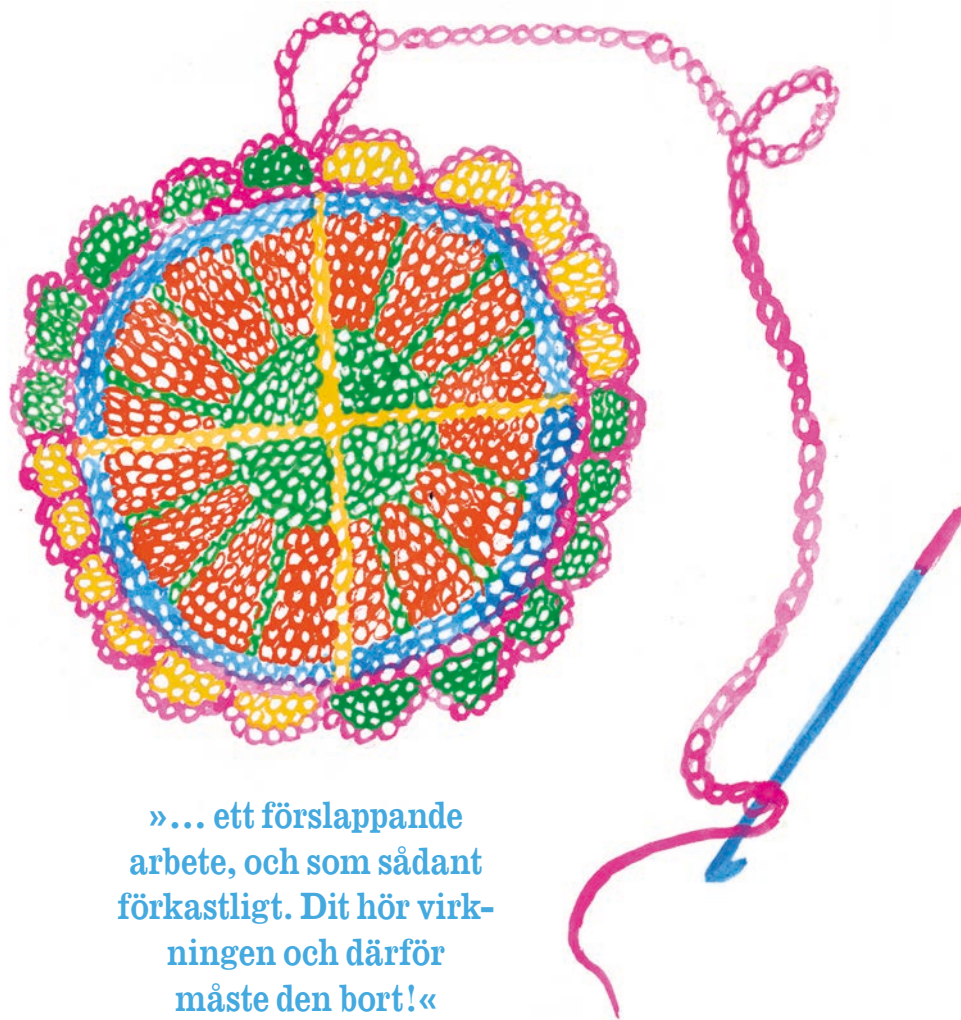
Precis motsatta tankegångar upp-

tog Lilli Zickerman sisådär femtio år senare, en av den tidiga Hemslöjdsrörelsens portalfigurer och även hon från en borgerlig krets. Hon fördömde virkningen av just samhällsskäl eftersom den, menade hon, riskerade att förslappa framtida generationers landsbygdsbor. Vid det laget hade tekniken på allvar anammats av arbetarklassen – även om den ekonomiska succé som tidigare damer förutspått aldrig kom till stånd. Zickerman ansåg att virkningen dels trängde undan mer traditionella tekniker, dels var för enkel att utföra och därför gav fula resultat.

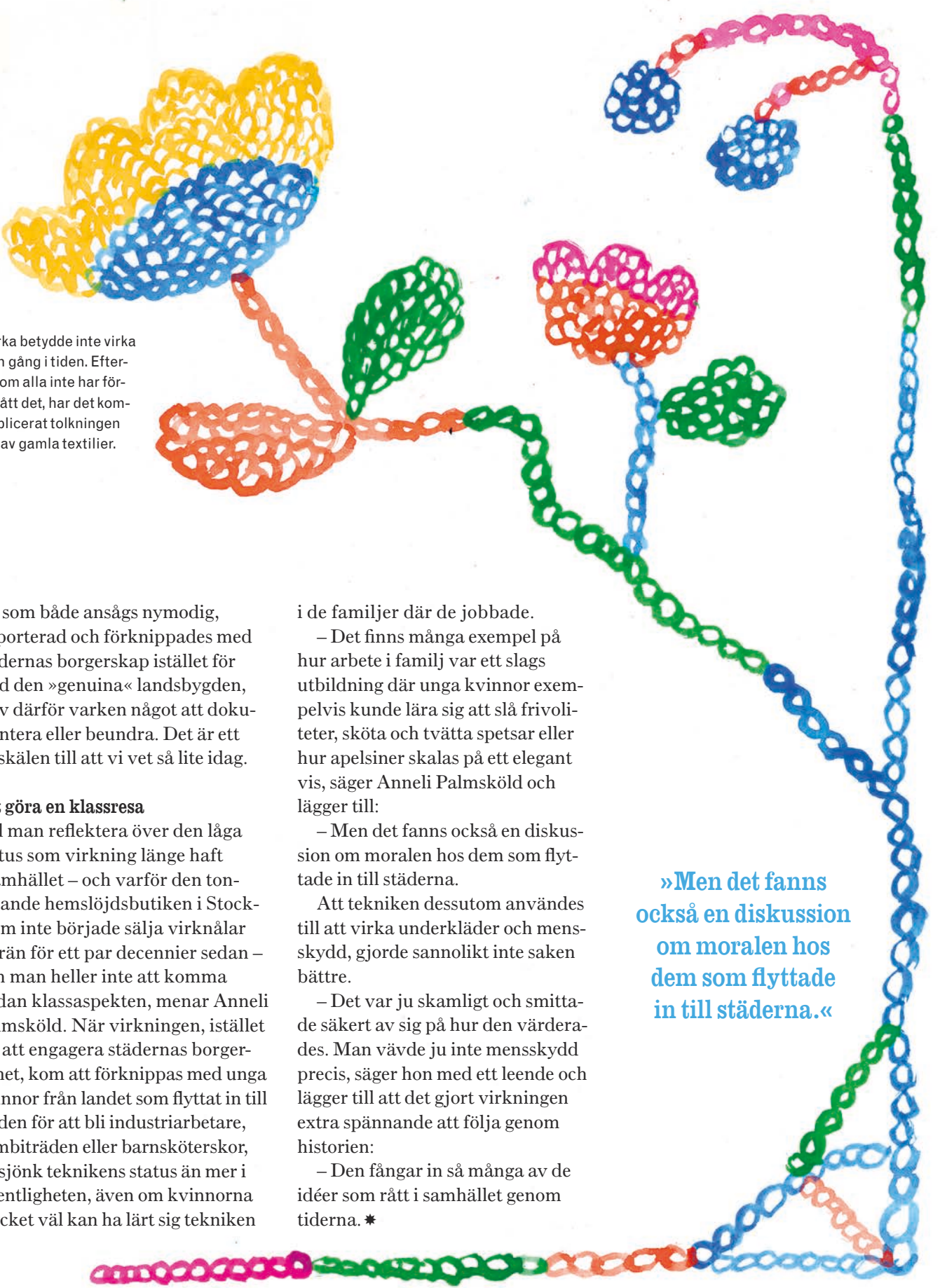
Precis som i 1840-talssalongerna läste hon också in inre egenskaper i de handarbetande kropparna. Den som virkade riskerade att halvligga, slappt och oengagerat, konstaterade hon. »Ett arbete, i vilket nerverna ej spänns till en viss grad, i vilket icke något av kroppslig eller andlig kraft och energi sättes in, är ett förslappande arbete, och som sådant förkastligt. Dit hör virkningen och därför måste den bort!«

Och även om det fortsatt virkades för fulla muggar runt om i Sverige, var hon inte ensam om att vilja befria oss från virkat. En annan av samtidens tongivande debattörer, Ellen Key, kallade virkade överdrag, dukar och antimakasser för »avskyvärda«. De fick hemmen att likna torkvindor, sa hon, med fläckvisa vita plättar utspridda överallt. Och även på många håll i Europa var virkningsmotståndet utbrett. Som i Preussen vid 1800-talets slut, där den onyttiga virkningen till och med förbjöds i skolslöjden.

Men det går så klart heller inte att förbise tidsandan. Vid sekelskiftet 1800-1900 blåste nationalromantiska vindar och tongivande kulturpersonligheter letade ivrigt efter »nationella särdrag« och riktigt gamla hantverkstekniker. Virkning-

»... ett förslappande arbete, och som sådant förkastligt. Dit hör virkningen och därför måste den bort!«

Virka betydde inte virka
en gång i tiden. Efter-
som alla inte har för-
stått det, har det kom-
plicerat tolkningen
av gamla textilier.

en, som både ansågs nymodig,
importerad och förknippades med
städernas borgerskap istället för
med den »genuina« landsbygden,
blev därför varken något att doku-
mentera eller beundra. Det är ett
av skälen till att vi vet så lite idag.

Att göra en klassresa

Vill man reflektera över den låga
status som virkning länge haft
i samhället – och varför den ton-
givande hemslöjdsbutiken i Stock-
holm inte började sälja virknålar
förrän för ett par decennier sedan –
kan man heller inte att komma
undan klassaspekten, menar Anneli
Palmsköld. När virkningen, istället
för att engagera städernas borger-
lighet, kom att förknippas med unga
kvinnor från landet som flyttat in till
staden för att bli industriarbetare,
hembiträden eller barnsköterskor,
då sjönk teknikens status än mer i
offentligheten, även om kvinnorna
mycket väl kan ha lärt sig tekniken

i de familjer där de jobbade.

– Det finns många exempel på
hur arbete i familj var ett slags
utbildning där unga kvinnor exem-
pelvis kunde lära sig att slå frivolit-
eter, sköta och tvätta spetsar eller
hur apelsiner skalas på ett elegant
vis, säger Anneli Palmsköld och
lägger till:

– Men det fanns också en diskus-
sion om moralen hos dem som flyt-
tade in till städerna.

Att tekniken dessutom användes
till att virka underkläder och mens-
skydd, gjorde sannolikt inte saken
bättre.

– Det var ju skamligt och smitta-
de säkert av sig på hur den värdera-
des. Man vävde ju inte mensskydd
precis, säger hon med ett leende och
lägger till att det gjort virkningen
extra spännande att följa genom
historien:

– Den fångar in så många av de
idéer som rått i samhället genom
tiderna. *

»Men det fanns
också en diskussion
om moralen hos
dem som flyttade
in till städerna.«

Källan till allt

Det är en mardröm att lära sig tekniken. Och runt omkring står väktare som inte vill se kunskapen spridas. Men **Max Willebrand Westin har satsat årtal på sömmen som kan vara virkningens moder.**

Text **Malin Vessby Foto **Jonas Gratzner****

– DET HÄR ÄR nästan omöjligt att beskriva med ord eller i bild. Det är kanske därför som det knappt finns beskrivet, säger Max Willebrand Westin och nickar mot ramen som han klämt fast i två tvingar på bordet hemma i Högdalen. Lägenhetsdörren står öppen ut mot höstkvällen och det ekar av röster från Stockholmsförortens centrum.

I ramen sitter ett stycke sidenorganza, så fast utspänt att känslan är den av ett trumskinn.

– Ja, *tambour* betyder ju trumma på franska, säger Max, samtidigt som han med ett litet klick trycker tamburnålen genom tyget, med pek-fingret fångar upp en paljett på andra sidan, vrider på nålen med en blixtnabb liten rörelse och drar tråden tillbaka upp med den fina virknålslika kroken. Sedan knäpper det till igen, klick, klick, klick, snabbt, och med ens har han fäst ytterligare tre klarröda paljetter på den rätsida som han inte ser när han jobbar, eftersom tambursömmen utförs från avigsidan. Åtminstone om den görs på det franska viset.

– Du går väldigt mycket på känslan, det tycker jag om, det är meditativt, även om det var fruktansvärt jobbigt och frustrerande i början att

inte kunna se vad jag gör. Det gick bara inte. Men när något känns utmanande och lite oåtkomligt, då blir jag, hm... det där ska jag nog kunna lista ut.

Han ler.

Koden är knäckt sedan ett par år tillbaka. Som en av få svenskar har Max Willebrand Westin också gått en termin på den prestigefyllda broderiskolan École Lesage i Paris för att finslipa tekniken och lära sig mer om sömmens olika varianter. *Vermicelle*, *point riche*, *point tiré*, räknar han upp, det är bara ett par av sätten att sy på. Någon variant ser ut som plattsöm, en annan skapar ett intryck av slumpmässig fördelning av pärlor över en yta, en tredje kan användas till en slags applikationsteknik. Men mest välkänd är den tambursöm som ser ut som perfekta kedjestygn. Sådana som ibland kan hittas på gamla svenska bindmössor gjorda av 1800-talets professionella hattmakare.

Men att skilja kedjestygn från tambursöm är inte alltid lätt.

Han plockar fram en beige liten bindmössa i siden som han köpt på loppis, där sömmen ringlar fram i dekorativa slingor

– Om det är sytt med vanliga ked-

jestygn kan nålen ibland ha kluvit tråden i föregående stygn, förklarar han, det kan inte ske i tambursöm.

– Eller så kan man titta på avigsidan. Det är sannolikt tambursöm om stygnen ligger uppradade i perfekt raka led.

Vanligast idag är sömmen ändå i couturevärlden, på skräddarsydda plagg för exklusiva franska modehus till exempel. I flärdens, paljetternas och pärlornas rike.

Det var också den som lockade honom från start. Insikten landade på Stenebyskolan i Dalsland, så långt från Paris som det går att komma. Under två år gick han en läder, skinn och päls-utbildning. Det var där som han en dag ville foga ihop en väksöm med pärlor. Men på det pilliga vis – med nål och tråd – som han då fäste pärla efter pärla kunde det bara inte gå till när hela ytor av tyg skulle fyllas i andra hantverksammanhang, det förstod han. Det skulle ta orimligt lång tid. Det måste finnas effektivare sätt.

Och så hittade han tambursömmen.

Max Willebrand Westin ler med hela ansiktet, så att ögonen bildar små mörka valv.

Det var då den här resan började.

Gott och blandat. Det röda broderiet är gjort för att Max vill visa sina elever olika varianter på tambursömmar. Ovan: rätsida. Här: avigsida.

»Tambour« betyder trumma på franska. Så fast utspänd i ramen är sidenorganzan att den påminner om ett trumskinn.

»Jag var väldigt frågvis och iakttagande när jag var där och det känns nästan som att jag snodde något som jag nu delar med mig av och sprider.«

ÅTTA ÅR SENARE, idag, arbetar han dels som heltidsbrodös på Handarbetets Vänners ateljé på Djurgården i Stockholm, dels som kurslärare i just tambursöm.

Inte minst har han hunnit med en examen i textildesign på Royal Academy of Arts i nederländska Haag, fyra år då han återkommande blev uppmanad att jobba »faster and bigger« eftersom han istället helst arbetade precist, litet och hantverksmässigt.

– Att stanna kvar länge i materialet och arbeta på en mindre yta, det kan man lära sig mycket av, och jag tycker det är härligt att verka på millimetern och inte i stor skala. Det är vilsamt. Den lilla ytan blir tillfälligtvis din värld.

Det andra året i Haag fick han chans att själv styra sitt studieinnehåll en dag i veckan. Då blev det tambursöm. En av hans lärare var skolad i Paris.

– Efter det visste jag att jag ville dit, till den skolan.

Och med ett stipendium som han fick efter sin högskoleexamen kunde han finansiera det. Han skakar på huvudet åt att utbildningen säger sig vara till för alla. Knappast. Den är för dem som har pengar.

Kanske är det ett av många skäl till att tambursömmen förblivit så hemlig, säger han. Men också att den franska couturescenen vaktar så hårt på sina kunskaper. Han fnissar till. De skulle bara veta.

– Jag var väldigt frågvis och iakttagande när jag var där och det känns nästan som att jag snodde något som jag nu delar med mig av och sprider.

Att det i Frankrike byggts så höga murar runt tekniken blir extra komiskt när man tänker på var den

ursprungligen kommer ifrån, menar han. Att fransmännen själva importerat den. Idag finns det två grenar. Dels den indiska, det ursprungliga aari-broderiet som utförs från rätsidan. Dels den franska avigsidestekniken som kallas *Lunéville* i franska couturesammanhang, efter namnet på en fransk småstad.

MAX WILLEBRAND WESTIN reser på sig och presenterar sin ateljé. Redan när han fick sin lägenhet la han märke till den lilla klädkammaren. Där sitter nu hyllor på väggen och där står ett höj- och sänkbart bord med en förstoringslampa på, vars ljus han beskriver som »mjukt men kallt och dagsaktigt«. Här hamnar han ofta om kvällarna. Det är ju roligt att brodera, säger han, även om han nu, när han jobbar heltid vid sybågar, börjat snudda vid tanken på att testa någon annan teknik på fritiden.

– Tälja kanske? Det är ju en slags motsatt process. Ett hårt material där tekniken går ut på att skala av istället för att bygga upp. Men jag kan ju förstås virka eller stoppa ett par strumpor också.

Just virkningen ligger nära till hands. Tambursömmen anses ju ibland vara ursprunget till den tekniken. Han nickar.

– Ja, det är som att virka på ett tyg. Som luftmaskor, första raden på en virkning.

De två teknikerna har ju också virknålen gemensam, även om tamburnålen bara är någon millimeter i diameter, har en djupare krok och är spetsig som en nål.

Han har sett på sina broderielever att sömmen faktiskt verkar lite lättare att ta till sig för den som virkat mycket, än för den som lagt

samma tid på att brodera. Kanske handlar det just om vanan vid att hantera en krok och att vrida på handleden.

Max Willebrand Westin virkade själv sitt examensarbete på den nederländska designhögskolan. Han gjorde små provlappar – materialprover, säger han – av trådar som han spunnit för hand av plast som tidigare omslutit bland annat toalettpapper. Spinnrocken står framme i ett av lägenhetens hörn. Toalettpappersplasten till trots, ser resultatet exklusivt ut. Petigt, pedantiskt, elegant, förfinat. Det minutiösa hantverket har liksom förädlat materialet. Och just det ligger för honom. Noggrannheten, upprepningen, elegansen.

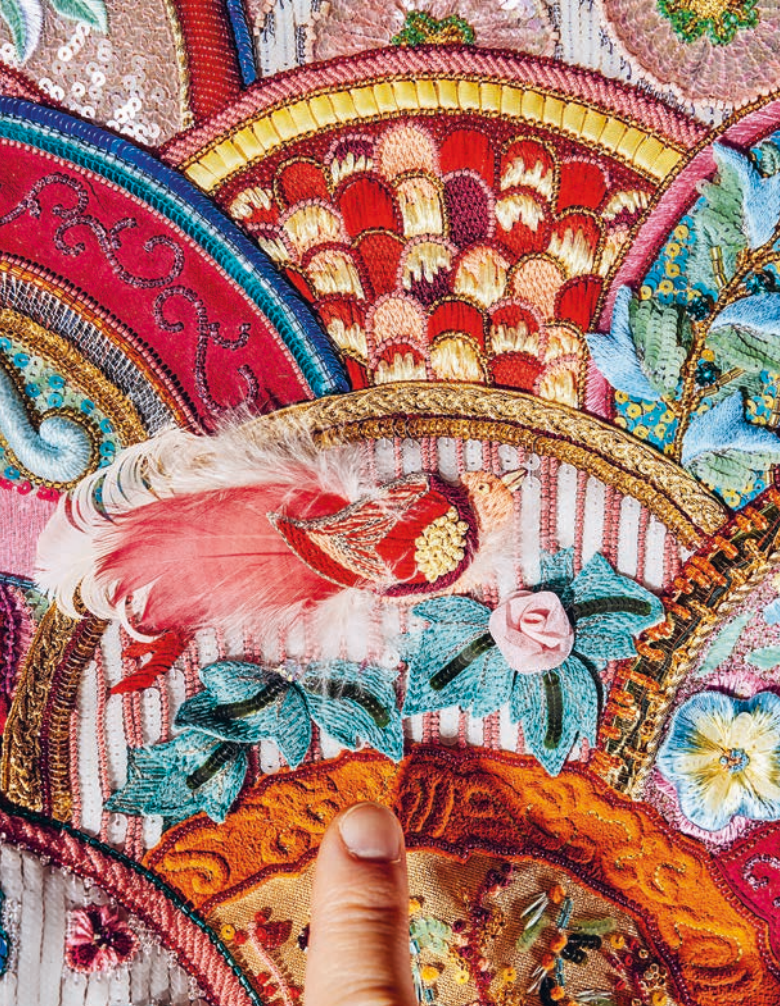
Han pekar på ett tambursömmat prov som han gjort till kursverksamheten på HV för att deltagarna ska ha en förlaga att härma. En av pärlorna i en strikt rad har inte helt inordnat sig i ledet, den sticker ut en halv millimeter från den linjalraka linjen, det är knappt möjligt att se. Max Willebrand Westin rynkar ett ögonbryn. Det är inte bra. Det är inte okej.

– Jag dras till den här millimetergrejen. Jag är nog lite fyrkantig. Jag gillar att göra saker *old school*, säger han lugnt. Det passar mig.

– Men egentligen tycker jag kanske mer om processen än slutresultatet.

För hantverket gör något med människan, det är han övertygad om. Han har upplevt det själv. Hur han fått en allt större respekt för både material och tid.

– Man lär sig mycket om sig själv. Övar upp sitt tålmod. Umgås med sig själv. På sätt och vis är hantverket ett verktyg för att vara. *

T.v. Många slags tambursöm-
sömmar på liten yta.
I examensbroderiet från
École Lesage gällde det att
visa sina färdigheter.

Den franska
varianten av
tambursöm
utförs från
avigsidan.
Indiskt aari-
broderi görs
från rätan.

»Du är en virkare«

Maskor istället för toner. Martin Etlinger virkar covers av låtar han älskar. Men tolkningen av The Specials baktakt blev inte den käftsmäll han tänkt sig.

Text Ika Johannesson Foto Peter Hoelstad

»JAG VIRKAR OFTA stora filter. Det är en utmaning för mig, för jag är snabb som person. Att tvingas hänga kvar i stora projekt blir spännande. Många av mina filter har en koppling till musik, det har egentligen allt jag virkat, stort som smått. Jag har alltid haft ett stort musikintresse och har en eklektisk skivsamling. En enkel mössa fick till exempel heta *Common people*, efter låten med det brittiska bandet Pulp. Man skulle kunna säga att jag sysslar med att göra coverversioner. Jag inspireras av mönster och tolkar dem genom olika tekniker.

Jag började sticka när jag flyttade till Sverige 2010. Jag kom från ett hektiskt liv i Wien, där jag jobbade som bandbokare på en klubb och var ute jämt. Min flickvän bodde i Kalix. Det blev verkligen en helomvändning. Jag började åka längd, fotografera norrsken, som man gör. Och det fanns en garnaffär! Stickning blev ett perfekt sätt att tackla min rastlöshet. Jag utbildade mig till undersköterska och hade praktik på en daglig verksamhet för äldre med psykisk ohälsa. En dag skrattade en dam åt mig och min stickning. Det där kommer inte funka för dig, sade hon, för du är en virkare. Och hon hade rätt. Virkning är roligare. Rörelserna är mer behagliga och själva hantverket är mer spännande för mig.

JAG UPPTÄCKTE skamusiken tidigt, genom skateboardscenen, och har alltid velat göra en filt inspire-

rad därifrån. Svart och vitt är den musikgenrens färger och jag funderade länge på hur jag skulle få till något bra. Att jobba i svartvitt kan vara svårt, för det kan uppfattas som ganska tråkigt och kännas utmanande att göra klart. Det skapar också mer uppmärksamhet med färgglada saker. När Terry Hall, sångaren i det brittiska skabandet The Specials, dog i december 2022 satte jag igång.

En rutig filt skulle vara för enkel, så, jag letade bland vävda mönster. Jag ville få till ett rutmönster som både är fint att se på, som representerar musiken och som är roligt att virka. Det är alltid min målsättning. Det måste vara kul. Det tog ett tag att experimentera fram det här optiska mönstret och att matcha det mot rätt virketechnik.

Jag använder framför allt två tekniker; mosaikvirkning och tunisisk virkning, eller krokning som det också kallas. Den här är gjord i tunisisk. Inte många jobbar med den tekniken och det sägs att den är långsam, men den passar bra för att skapa grafiska mönster och olika figurer. Jag skulle säga att den är underskattad. I den klassiska tekniken virkar du maska på maska, i den tunisiska plockar du flera maskor och virkar dem sedan bakåt, enkelt förklarat. Det går åt mer garn, men resultatet blir lite tjockare och det passar bra till varma filter. Den här tog ungefär fyra månader att göra. Det är den största jag gjort, om man ser till maskantal och tid.

LÄNGE KALLADE JAG filten för *Rat race*, efter just en The Specials-låt. Jag tänkte mig den som en kommentar till hur virkvärlden har utvecklats de senaste åren. Det är fortfarande ett fint community, men pandemin förändrade mycket. Det är större konkurrens idag, många vill synas och ta plats. Ibland känns det som att marknadsföringen tränger ut skaparglädjen. Och eftersom hantverket har fått högre status finns det plötsligt mer pengar i både stickning och virkning. Idag är folk beredda att betala för mönster och det går att tjäna bra på det om man är duktig. Det skapar en hårdare atmosfär.

Jag upplevde precis samma utveckling i skateboardscenen på 1980- och 90-talen, hur en gemenskap plötsligt blev mindre generös och mer cynisk. Det är lite frustrerande och en sorts sorg. Samtidigt är det en balansgång även för mig, som ju också delvis lever på mina virkningar. Jag frågar mig ofta; för vems skull skapar jag egentligen? För min egen eller för publikens?

Men den här filten var rolig att göra, även om den inte blev den käftsmäll som jag tänkt. Därför döpte jag om den till *Enjoy yourself*, efter en annan låt av The Specials. Jag ville att den skulle andas mindre kritik, mer glädje. Kanske som en liten uppmaning till mig själv. Att inte alltid tänka så mycket, bara njuta av hantverket. « ★

»Tunisisk virkning«,
jämtländsk lada,
österrikisk Martin.
Filten har ska-musik
i maskorna.

Bakom masken

Med en mask över huvudet kan man bli den man vill, förklarar konstnären **Aldo Lanzini** för Hemslojds **Maria Diedrichs**. Foto av **Lanzini-Albertazzi**.

Hur kom det sig att du började virka?

Enkelheten! Det var det som drog mig till virkningen. Hur lätt man kan förvandla något så simpelt som en tråd till en komplex, nästan levande struktur. Jag började virka i slutet av 1980-talet men det var när jag flyttade till New York decenniet efter som jag började göra det dagligen. Det kändes som en tidlös syssla och jag gillade idén om att skapa med händerna, långsamt. Och så har det varit sedan dess.

Vad skiljer virkning från andra sätt att uttrycka sig konstnärligt?

Att virka är intimt! Mycket mer intimt än andra medier jag jobbat med. Man har hela tiden fingrarna i garnet. Ingenting kommer emellan. Det är taktilt, nästan ursprungligt på något sätt. Dessutom upplever jag det som en process som aldrig avslutas. Jag planerar ingenting, jag fattar alla beslut i stunden och låter garnet styra.

Hur väljer du garner?

Intuitivt. För mig har varje garn ett eget »sound«. Det är svårt att förklara men det är en slags vibration jag uppfattar när jag rör vid det, och ännu mer när jag arbetar med det. Somliga garn är tystlåtna medan andra är högljudda och krävande. Det påverkar deras samspel. Ibland strävar jag efter dissonans, ibland harmoni. För mig är virkning en musikalisk syssla. Det finns en naturlig rytm och en puls. Och jag följer ett slags soundtrack. Jag bygger upp maskerna som om jag gjorde en låt, lager på lager – med en kombination av upprepningar, mönster och plötsliga avbrott.

Varför gör du masker?

Det beror på dubbelheten. En mask kan användas för att dölja vem du är, men också för att uttrycka dig. Jag har tänkt mycket på vad vi gömmer och vad vi berättar om oss själva. Vi konstruerar ju oss själva hela tiden, oavsett om vi bär mask eller

inte, men masken erbjuder en möjlighet till en alternativ identitet. Du kan suddas ut den du vanligen är och få chans att visa upp en annan, kanske rentav sannare sida av dig själv.

Vad tänker du om att »alla vill virka« just nu?

Det är fascinerande att se hur virkning trendar i modet, särskilt bland yngre. Jag tänker att det kan vara en reaktion på den snabbsnurrande digitala världen. Ett sätt att få göra något mer personligt och unikt. Samtidigt är det förvirrande med intåget av »faux crochet« i klädbutikerna, maskinstickade plagg med ett virkat uttryck. Virkning ska göras för hand. Varje virkad maska är unik och speglar den tid, omsorg och avsikt som lagts ned. Företag som imiterar virkning plundrar den på mening och reducerar den till estetik utan själ. Medan maskiner strävar efter perfektion ligger virkningens sanna skönhet i dess icke-perfekta natur. ★

Går det att äta?

Konton på Instagram flödar över av virkad mat.
Vi har besökt Delsbo för att träffa en av kockarna.

Text Malin Vessby Foto Ylva Sundgren

DET HAR BLIVIT ett sätt att få syn på vardagen. Sedan Helén Wallström började virka mat ser hon omvärldens nyanser och former med skarpare blick. Ibland kan det till och med vara svårt att få stopp på tankarna, för virkningsuppslagen dyker upp överallt. Plötsligt

noterar hon formen på den baconskiva som krullar sig i stekpannan, blir nyfiken på en fiskpinnes exakta mått och börjar tänka på hur hon med garn skulle kunna gestalta florsocketret på en semla.

Det började för ett par år sedan.

Under en fikastund ville ett barnbarn ha en kaka, men han var ännu för liten för att få en. Kanske kunde han få en låtsasvariant att gnaga på med sin tandlösa mun, tänkte Helén. Så hon virkade en. Och sedan rullade det på.

Nu ligger det naivt upproriska

Att hitta rätt nyans i garnbutiken hör till det svåraste, säger Helén Wallström.

Laddat kakfat. Semlorna är favoriter och florsockret en utmaning.

Stoppningen består av trikåspill klippt till pyttbitar. Dessutom har Helén dragit olika trådar på virkningarnas insida för att de ska hålla formen bra.

»En bra virknål är en absolut förutsättning för att kunna virka mycket. Gamla tiders virknålar får man hålla så krampaktigt i.«

broccolibuketter, våfflor, prickig-korvmackor och kanelbullar utströdda över matbordet hemma i Delsbo. Att också sorg varit inblandad i tillblivelsen går inte att se. Men Helén Wallström kallar virkningen för terapi. När hennes man gick bort för ett par år sedan, behövde hon knep för att skingra tankarna. Som riskgrupp under pandemin, efter att ha genomgått ett par operationer, behövde hon också själv hantera många och långa dagar som isolerad.

– Eftersom maskorna kräver full uppmärksamhet, du måste räkna och hålla koll, kan tankarna inte flippa iväg hur som helst, säger hon om terapiformen.

Men – det är roligt också.

Idag heter hennes välbesökta Instagramkonto *Fixarmormor* efter ett lite större barnbarns tillitsfulla tankar om Helén Wallströms förmåga att lappa, laga och skapa.

– Mormor fixar det där. Mormor kan!

Hon reser på sig, går till skafferiet och kommer tillbaka med en fullt ätbar ballerinakaka. Det var en sådan hon härmade till premiärvirkningen. Men trots att hon förfinat designen över åren är hon inte helt nöjd.

– Jag har inte lyckats fånga den riktiga färgen på pricken.

Hon har ofta tagit med sig det hon ska virka till garnbutik. Där har hon gått med en kaka, en grönsak eller ett korvbröd i högsta hugg och jämfört nyanser. Färgerna är den nöt som kan vara knepigast att knäcka. Inte minst har »sjuttiotalsfärgerna«, som hon kallar dem, länge varit svåra att hitta i bomullsgarn, alltså en rik palett av beige och brun, som kan behövas till allt från

den bleka randen i mitten av en baconskiva till kanelbullens nygräddade snäcka.

– Och man vill ju inte ha gråa eller beige våfflor, utbrister hon.

Nyanserna måste finkalibreras.

– Grönt kan också vara svårt.

Den drar ofta för mycket åt antingen blått eller gult.

Hon håller upp en liten broccolibukett där krusningarna på toppen består av vilt virvlande maskor som hon virkat fast i den stadiga stammen. Den fasta stoppningen är hon nöjd med. Numera består den alltid av vältvättade resttyger i triå, som hon klippt ner till centimeterstora pyttebitar.

IBLAND KAN också det rätta uttrycket vara svårt att få till. Dit hör florsockret på en semla. Hur gestaltas det i garn? Hon fick trixa ett bra tag innan hon löste det med en kombination av flera garner, bland annat ett ojämnt spunnet syntetgarn i en vit färg som nästan slår mot blått. På avstånd ser sockret på pricken riktigt ut.

– Semlorna är lite av favoriter.

Men, ja, det gäller över lag att ge akt på former. Morötter till exempel kan se ut på många fler sätt än man kan tro.

I garderoben står väl tillslutna plastlådor i staplar. I en av dem ligger de garner som behövs till hamburgare, i nästa till korv, bröd och ketchup, och så fortsätter det.

– Jag har garn överallt, säger hon och lyfter menande på locket till en hög korg och nickar sedan upp mot kallvinden en trappa upp. I huvudsak är det bomullsnystan.

Av sina följare får hon återkommande frågor om att skicka virkningsbeskrivningar – eller kanske ge

ut en bok – men än så länge har hon backat. Det känns så ansvarsfullt. Gör hon en beskrivning måste den ju ge på pricken rätt resultat, och även om hon för anteckningar medan hon virkar för att själv kunna återupprepa det hon gjort, så uppstår ändå en hel del av maskorna i stundens ingivelse.

– Jag är så självkritisk. Jag virkar och repar upp, virkar och repar upp.

Oftast sker det i soffan med en ljudbok på och en klämlampa riktad mot händerna.

Målet med varje frukt, kaka eller maträtt är att komma fram till det optimala tillverknings sättet, säger hon.

– Jag jobbar mycket på att hitta enkla lösningar som funkar. Jag vill inte krängla till det.

Smidigheten sitter också i redskapen. Gamla tiders pinniga metallvirknålar ger Helén Wallström inte mycket för. Inte heller de hårdplastinklädda. Hon vill ha gummerade virknålar, som inte är hala och som har en platt ovanyta för tummen.

– En bra virknål är en absolut förutsättning för att kunna virka mycket. Och gamla tiders virknålar får man hålla så krampaktigt i, säger hon medan hon plockar med ett par platt virkade trianglar. En ljusbrun, en röd och en gulaktig. Snart ska hon trava dem på varandra och sy ihop dem med efterstygn – det är en bakad botten, det är tomatsås och ost. I köket väntar en pizzakartong på sju bitar, hon har fått en beställning. Först måste hon bara sy på »garnityret«, som hon säger. Virkade småbitar av skinka, tomat och champinjoner.

Helén Wallström ler.

– Man får vara problemlösare hela tiden. ★

TILL SAKEN

BLOMMOR TILL VINTERN

Av lin och ull har **Therese Henner** vävt kuddar i plattväv, baksida av vadmal. De köps hos Arvika Konsthantverk och kostar 1400 kr med garnbollar, 1250 kr utan. Innerkudde ingår. Skålen är drejad av **Pernilla Wetzel** i porslinslera och dekorerad med koboltblått mönster, 750 kr. Trådkrok till kolsäcken köper du av **Emma Frost**, gjord i mässingstråd, pris 370 kr. **Maria Lindéns** blåskimrande cyanotypier på akvarellpapper finns till salu i hennes webbshopp. Den här heter »Vi två« och kostar 3800 kr. Handduken har **Eva Candelier** vävt i kypert, pris 360 kr. Garnerna är återvunna/second hand av bomull och lin.

LYS UPP, MYS TILL!

Urval **Karin Edlund**
Foto **Anders Qwarnström**

TILL SAKEN

FYLL PÅ MED VÄRME

Sy en väska av restlappar! Mönstret till en »löslomma« från Blekinge finns att ladda ner som pdf på **Lina Odells** hemsida, 75 kr. **Anna Backs** lampskärmar är klädda med tyg som vävts på Insjöns väveri, där skärmarna också finns att köpa för 990 kr respektive 1090 kr beroende på form och storlek. Tygmönstret heter Tällbergskrus och har rötter i 1600-talet.

De handstöpta bivaxljusen från **Olivia & Anton Wijk** görs i en lång rad modeller och prisklasser, hör med tillverkarna. Keramikern **Sofie Berg** har drejat tekannan och kopparna som sedan bränts i en vedeldad saltugn, pris för koppar 475 kr/st, tekannan 3000 kr.

KONTAKTUPPGIFTER

Arvika konsthantverk, info@arvikakonsthantverk.se, tel. 0570-106 33, www.arvikakonsthantverk.se

Pernilla Wetzel, Studio Kurbits, tel. 076-239 22 78. @studiokurbits på

Emma Frost, info@emmafrost.se

Maria Lindén, info@marialindenart.se, tel. 076-818 67 17, www.marialindenart.se

Eva Candelier, shuttlesandheddles@gmail.com, [@shuttlesandheddles](https://www.instagram.com/shuttlesandheddles)

Insjöns väveri, tel. 0247-403 92, [@insjonsvaveri](https://www.instagram.com/insjonsvaveri),

Lina Odell, www.krusa-linaodell.com/butik

Olivia & Anton Wijk, [@blackbirdandgoose](https://www.instagram.com/blackbirdandgoose).

Sofie Berg, info@sofiebrg.se, www.sofiebrg.se

VARDE LJUS

Lys upp i mörka tider. Stöp dina egna ljus.

Karin Edlund berättar i ord och bild om hur hon gjorde senast.

DU BEHÖVER

Stearin och bivax

Ljusvekar

Pinnar att hänga vekarna över

Stor kastrull + stöpkärl

Lös kokplatta + pall

Omrörningspinne

Skyddspapper till golvet

Maskeringstejp

Sax

Muttrar

Ev. en extra kastrull + bunke
att smälta vax i för påfyllning
i stöpkärl.

NÅGRA TIPS INNAN DU BÖRJAR

Släpp alla illusioner om att du ska kunna diska rent kastruller och bunkar från stearin efteråt – det är i princip omöjligt. Från och med nu har du särskilda ljusstöpningsbunkar!

Ljusvekar säljs i olika varianter beroende på ljusens tänkta diameter och valet av ljusmassa. Välj en veke för stearin till den här blandningen.

Jag använde en blandning av stearin och bivax, i proportionerna 2 delar stearin till 1 del bivax. För att beräkna åtgången måste man lägga ihop det vax som krävs för att fylla stöpkärl + det som går åt till själva ljusen. Jag brukar väga ett ljus av den storlek som jag vill stöpa och uppskatta hur mycket som kan gå åt. Som exempel gick det åt 22 kg av den här blandningen när jag stöpte mina 218 ljus som var 24 cm långa och ca 2 cm i diameter, inklusive vaxet till stöpkärl.

För att ljusen ska bli raka knöt jag en mutter som tyngd i änden på varje veke.

Ganska pilligt, men väl värt besväret.

Jag stöpte ljusen i par genom att lägga vekarna över breda pinnar, men du kan lika gärna knyta vekarna en och en på en stadig blompinne t ex.

Stöpkärls vidd och djup avgör hur långa ljusen kan bli och hur många du kan doppa i taget. Det går att köpa särskilda stöpkärl, men en stor konservburk funkar också bra. Den fylls med vax och ställs i vattenbad i en stor kastrull som i sin tur står på en kokplatta. Vattnet ska hållas varmt under hela stöpningsen för att vax och stearin ska förbli rinnande. Lägg några muttrar som distans under stöpkärl så att det inte blir för hett i botten. Med en lös kokplatta på en pall stående mitt på golvet får man bra arbetshöjd.

Under stöpningsen gång behöver ljusen en ställning att hänga på. Det kan vara ett par stolar som ställs med lämpligt mellanrum och två kvastskäft som man lägger över ryggarna. Mellan de två skäften kan ljusen hänga fritt. OBS! Fäst ribborna ordentligt.

FÖRBEREDELSE

Täck golvet med skyddspapper. Väg upp vaxblandningen i stöpkärl, ställ det i kastrullen och fyll sedan på med kokande vatten i kastrullen. Fyll på vax allt eftersom det smälter tills nivån når ca 2 cm från kanten.

Bestäm längden på ljusen och lägg till knytman för muttern och pinnen. Ljusets längd + 12 cm är lagom. Vill du stöpa ljusen i par så dubblar du det måttet. Klipp till vekarna och knyt en mutter i änden på varje veke. Fäst dem på pinnarna och häng dem på ställningen (bild 1 & 4).

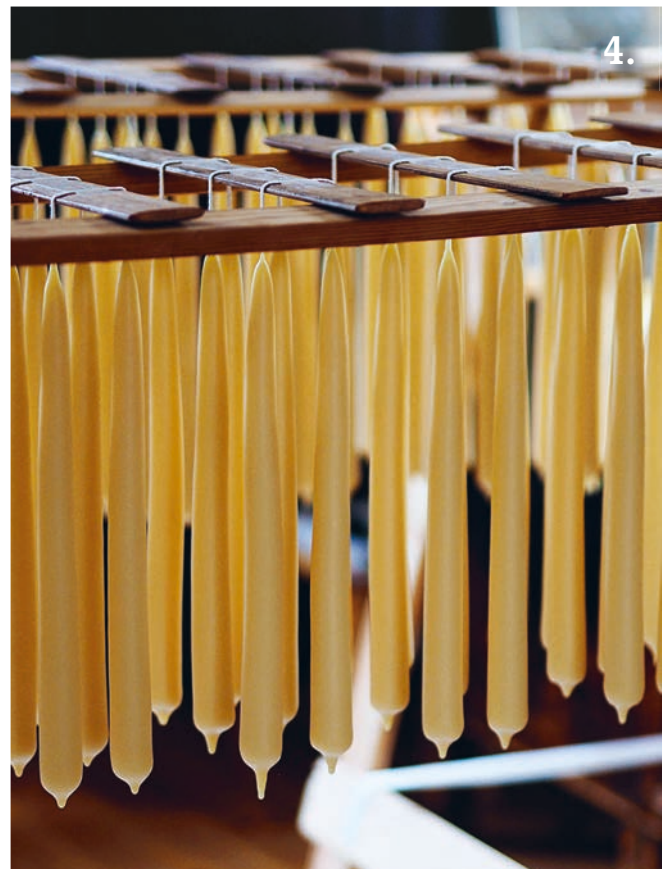
STÖPNINGEN

Vekarna doppas i tur och ordning. När du doppat en rad färdigt börjar du från början igen och fortsätter så tills stearinlagren blivit så många att ljusen fått önskad tjocklek. För mig blev det 25 dopp totalt. När vaxnivån sjunkit i kärlet tillsätter du mer vaxblandning och låter det smälta, eller så fyller du på smält vax från ditt kärl vid sidan om.

Under det första doppet håller du vekarna nere i vaxet i ca 10 sekunder så att veken mättas (bild 2). Övriga dopp görs lugnt men bestämt i en mjuk rörelse ner och upp.

Efter ca 6 dopp kan du klippa bort muttrarna. Trimma också med jämna mellanrum av den lilla droppen som bildas i botten av ljuset, annars blir ljusen till slut spetsiga i botten (bild 3)

När du doppat färdigt låter du ljusen hänga och stelna helt över natten (bild 4). Vaxet i stöpkärl kan du spara och använda på nytt vid nästa stöpningsstillfälle. *

En inspirerande och viktig essäbok om hantverkets betydelse

BILDNING FANTASI REVOLT

I *Bildning, fantasi, revolt* undersöker Ruhi Tyson i åtta inspirerande essäer förhållandet mellan bildning och utbildning, och utvecklar en syn på pedagogik som når långt utanför skolans väggar. Här lyfts lärandet som en grundläggande mänsklig relation fram, liksom lekens och fantasins fundamentala betydelse. Med exempel ur forskning, skönlitteratur och egen praktisk erfarenhet skissar Ruhi Tyson fram en inkluderande skola som gjort upp med den falska motsättningen mellan teoretisk och praktisk kunskap, och där bildning utgör grunden för såväl individens som samhällets utveckling.

ISBN 978-91-983322-4-7. Danskt band. 144 sidor.

RUHI TYSON är docent i pedagogik och lektor vid Stockholms universitet och Waldorflärarhögskolan. Han är också utbildad bokbindare med många års praktisk lärarerfarenhet inom hantverk och andra ämnen.

Pris i bokhandeln: cirka 220 kr. Vid beställning direkt från förlaget: 160 kr inklusive porto. Mejla till red@baldersforlag.se eller gå in på Balders hemsida. Där kan ni läsa om tidskriften Balder, andra böcker och olika arrangemang.

www.baldersforlag.se

Författarfoto: Nina Varuno.

AngoraGarnet är producent
och försäljare av materialsatser
och garn för
BOHUS STICKNING
och egen design; Silfverberg Design

www.angoragarnet.com
+46 (0)526 263 26 • +46 (0)70 262 51 29

**Heminredning
Presenter
Tovade grytunderlägg
Hantverkstillbehör
Filtar och Pläddar
Kläder i Ull och Lin
Garn & stickmönster
Tovningsull och Ullockar**

ULLCENTRUM
• ÖLAND •

Svensk ull sedan 1998. ullcentrum.com

Handla hållbart – köp Svensk ull

TRÄKNOSAN'S HANTVERK & DESIGN

Ateljéadress: Boda 266 • 841 75 • Torpshammar
Tel: 073-0567966

TRÄHANTVERK & KNIVAR

Vi har även Quitar från #kidden_syr

Vi finns på facebook.
Hemsida: www.traknosan.se

Mossa

Vichyvatten

Vägglav

Faluröd

UNIKA TEXTILIER

Indiska Saris & Gamla Broderier

**Sveriges största sortiment
av kvalitetssjalar !**

Handvävda Växtfärgade EkoReko
Siden Ull Kashmir Bomull
DIY sjalar till ekoprint & nunotvning

www.sjalbutiken.se
0739-53 34 38

äggoljetempera

Slöjd
Vägg Konst
Schablon
Tak Golv

Blanda din egen äggoljetempera
av Färg i påse™, vatten, ägg och
linolja. Inget mer. En vacker och
beprövad färg för många ändamål
och uttryck.

www.avjord.se 0585-24137

av jord.

Trä
Tyg
Papper
Puts
Sten

Välkommen till TANT KOFTA

Liten butik ute på landet strax norr om Göteborg. Här
finns handfärgade garn av bästa kvalitet. Från vackraste
spelsaugarn till mjukaste sjalgarnet Filisilk. Slitstarka
sockgarnerna Trekking och #tankoftabåvensock.
1 500 olika vintageknappar.

Webbshop och aktuella
öppettider hittar ni på:
www.tantkofta.se
Instagram: tantkofta

**tant
Kofta**

Nu är det dags!
 Välkommen in på vår hemsida
 för att boka din sommarkurs för 2025!

www.saterglantan.se/kurser

säterglantan
 INSTITUTET FÖR SLÖJD OCH HANTVERK

God jul!

Dags att plocka fram det textila arvegodset, eller tillverka nytt.

Allt för knyppling och lite annat finns hos www.svenskaspetsar.se

Lisa Linkvarn

Silke- och ullgarner
 för stickning och vävning

HANDFÄRGAT

Jag handfärgar alla garner jag
 har till försäljning.

Bland annat tunn mullbärssilke
 och svenskspunnet kamullgarn

HANDLA HÄR

www.lisalinkvarn.se

GARNBILEN

Den ambulerande garnaffären, med
 Lund som utgångspunkt

FÖLJ MED!

Ta del av vad som händer på
 facebook och instagram

lisalinkvarn

0763-102700

@lisalinkvarncraftodesign

Garner i naturmaterial.
Stickmaskiner och kurser
i maskinstickning.
Små grupper i en lugn miljö.

<https://resta.se/>
helen@resta.se
070 625 50 24

Resta Fårgård AB

LIMMO DESIGN

Limmo-design.se
Handfärgade garner, spinnrockar och tillbehör.

THE YARN
BY
TANT HULDA

Handplockade garner i naturmaterial med
kvalitet & hållbarhet i fokus. Välkommen till oss!

www.tanthulda.se

**VÅRDINGE
FOLKHÖGSKOLA**

KONST, KONSTHANTVERK, MATHANTVERK OCH EKOLOGISK ODLING.

ÅDDEBO ULL
ULLKARDERIET PÅ HÄLLNÄSHALVÖN

Hos oss hittar du svensk
kardad ull & redskap till
tovning och spinning.
Du kan även få din egen ull
kardad och färgad.

www.addeboull.com
Tel. 072-0680208

UNIVERSITY OF
GOTHENBURG

HDK-Valand Campus Steneby –
BFA Crafting Futures, Metal Art,
Wood Oriented Furniture Design
MFA Applied Art and Design

Foto: Felix Johannes Olofsson

Välkommen till HDK-Valand Campus
Steneby! Här erbjuder vi dig en
konstnärlig universitetsutbildning i rural
miljö. Hösten 2025 startar vårt nya
kandidatprogram Crafting Futures där du
får chansen att utveckla en konstnärlig
praktik som undersöker hantverkets
möjligheter. På programmet Crafting
Futures arbetar vi brett med en mångfald
av material och verktyg, både i vår
verkstadsmiljö och i det omgivande
landskapet. Ansökan stänger 25 april.

Trädgårds- intresserad?

Upptäck Trädgård Norr!

Trädgårdstidningen som sedan 20 år sprider kunskap & inspiration om odling i tufft klimat.

Alla trädgårdsbesök i växtzonerna 5-8!

Föredrar du papperstidning eller digital läsning?

Läs vårt **GRATIS**
JUBILEUMSNUMMER

och lär känna Trädgård Norr!
→ digital.tradgardnorr.se

PRENUMERERA

och bli en del av den härliga
Trädgård Norr-familjen!
→ tradgardnorr.preno.se

Välkommen! www.tradgardnorr.se

TRÄD GÅRD NORR

Convallaria Förlag AB / Trädgård Norr®
E-post info@tradgardnorr.se • www.tradgardnorr.se

Handfärgat ekologiskt bomullsgarn

www.miapersson.se

Garngården

Återförsäljare för
Jamieson's of Shetland

Garn | Sticktillbehör | Mönster
www.garngarden.se

hemslojdeniskane.se
butik, kurser & utställningar

I vår butik och
webbshop hittar
du material till bl.a
skånskt yllebroderi
och konstväv.
På vår hemsida
hittar du hela vårt
kursutbud.

HEMSLÖJDEN I SKÅNE
Landskrona gamla stationshus
Österleden 10

Hemslojden

FRUOLESEN-GARN.SE

10% RABATT PÅ DIN BESTÄLLNING

Hos mig hittar du garn i naturmaterial från Ístex och Järbo
samt underbart handfärgat garn från Kraftverk Fiber.
Dessutom allt annat du behöver för din stickning.

ANVÄND KODEN

HEMSLÖJD

Ger 10% på din order t.o.m 1/1-25

SNABB LEVERANS & PERSONLIG SERVICE

HÄNDER I HEMSLÖJDEN

LILLIVI HULTMAN

Stockholm Anrik förening jubilerar Utställning med Svensk Hemslöjds stipendiater

Föreningen Svensk Hemslöjd fyller 125 år och har firat stort året igenom. Tidigare i år släpptes boken »Sticka, brodera och sy rya med Svensk Hemslöjd« som berättar historien om föreningen, butiken och grundaren Lilli Zickerman. I oktober tog slöjdaren och textilkonstnären Britta Marakatt-Labba emot det nya »Svensk Hemslöjds stipendium för yrkesverksamma slöjdare till minne av Gun Cedergren« ur prins Daniels hand vid en festlig kväll på Waldemarsudde i Stockholm. Jubileumsåret avslutas med utställningen »Slöjdstipendiater i fokus« som visar verk av 26 utövare som sedan 1994 tagit emot »Mimmi Börjessons Broderistipendium« eller utmärkelsen »Årets Förnyare«. Utställningen visas 4 december till 11 januari på Stadsmuseet i Stockholm.

www.foreningen.svenskhemslojd.com

JONAS GRATZER

Växjö Slöjdade urnor ställs ut Hemslöjden i Krono- berg visar sitt projekt

I nummer 3 i år skrev Hemslöjd om projektet »Slöjd till slut« som Hemslöjden i Kronoberg drev förra året. Elva deltagare träffades regelbundet och slöjdade begravningsurnor. Nu visas de färdiga urnorna upp i en utställning på Smålands museum som pågår till den 12 januari. Besökaren får se kärll som är i ull, textil, trä, läder och keramik och ta del av de tankar och känslor kring döden, livet och skapandet som projektet väckte hos deltagarna.

www.hemslojdenkronoberg.se/utställningar

KALLE FORSS

Skåne Nominerad för arbete med barn och unga Skånes Hemslöjdsför- bund kan vinna pris

Skånes Hemslöjdsförbund är en av tre verksamheter som nominerats till Region Skånes Kulturpalett 2024 med en prissumma på 100 000 kronor. I år ligger fokus på barn och ungas rätt till kultur. Kalle Forss, som är hemslöjdskonsulent vid Skånes Hemslöjdsförbund, ser nomineringen som ett erkännande av det arbete som förbundet gjort under lång tid.

– Vi är otroligt glada och stolta. Det betyder att vår verksamhet syns och uppskattas, att vi har prioriterat rätt. Det finns så mycket att syssla med i verksamheten och hela tiden dyker det upp något nytt, men barn, unga och unga vuxna har vi på olika sätt ägnat oss åt i trettio år. Vi har dessutom varit rätt så snabba på bollen när nya sätt att nå ut har dykt upp via internet. Det har medfört att vi idag har en livaktig dialog med slöjdintresserade i alla åldrar.

www.hemslojdeniskane.se

CATTI NORDENSSON HALLÉN

ANNIKA HOLMÅHL

SLÖJDARETOM NILSSON. FOTOGRAF ANDERS ÖVARNSTRÖM

Örnsköldsvik Vinnarvanten utsedd Kreativa tolkningar av en stad

När Örnsköldsviks hemslöjdsförening firade 35-årsjubileum samtidigt som staden de verkar i fyllde 130 år utlyste föreningen en tävling. Delta-garna skulle skapa ett vantmönster inspirerat av Örnsköldsvik och dess omgivningar. Många kreativa bidrag kom in. Vinnare blev Anna Olofsdotter Jungs vante »Rapakivi – något eljest«. Den beskrivs som en »mjuk stenvante som speglar såväl Nolaskogs natur som Ö-viksbons kynne«. Under hösten visades vantarna i en utställning och samtliga bidrag – plus juryns vinnarmotivering – går att se på föreningens hemsida. Där kommer också mönstren till de tre bidrag som tog sig upp på prisballen kunna laddas ner.
www.hemslojden.org/ornskoldsvik

På din skärm Välbesökt webinarium Linexperter delar kunskap

I oktober anordnade Nordens hemslöjdsförbund ett webinarium om lin och linberedning kallat »From Flax to linen – retting, hackling and tools for flax preparation«. Föreläsare från Estland, Danmark och Sverige berättade om förvandlingsprocessen från växtfibrer till finaste linnetyg. Moment som rötning och häckling och verktyg för linberedning behandlades utförligt. Hundra personer från olika delar av världen deltog. Webinariet, som hölls på engelska, kan ses här i efterhand:
www.youtube.com/watch?v=H7JAFtkUqNw

Hela Sverige Hitta julmyset Slöjdkalendern guidar dig rätt i jul

Slöjdkalendern är hemslöjdsrörelsens egen fullmatade aktivitetskalender. Här hittar du allt ifrån utställningar och slöjdvällar till föredrag och workshops. I december erbjuder landets hemslöjdsföreningar exempelvis julpyssselträffar, marknader med hantverk och slöjdvällar med tillverkning av pappersprydnader, halmslöjd och återbruk. In och hitta en aktivitet hos din lokala förening!
www.hemslojden.org/gora-och-besoka/slojdkalendern

HEMSLÖJD TIPSAR

om sådant som händer i hemslöjdsrörelsen.
Redaktör
Liv Blomberg
liv.blomberg@hemslويد.se

THRON ULLBERG

I NÄSTA NUMMER

Kroppen (& själen)

Vad har kroppen
med slöjden att göra?

Allt! Häng med
så får du se.

Ute i februari
2025.

Hjärtat på rätta stället.
Kjolväska från 1800-talet.
FOTO: ELISABETH ERIKSSON,
NORDISKA MUSEET

HEMSLÖJD 6 • 2024

Utkommer med
6 nummer per år.

www.hemslöjd.se

CHEFREDAKTÖR &
ANSVARIG UTGIVARE

Malin Vessby
malin.vessby@hemslöjd.se

REDAKTÖR
Maria Diedrichs
maria.diedrichs@hemslöjd.se

REDAKTÖR
Liv Blomberg
liv.blomberg@hemslöjd.se

ART DIRECTOR
Carl Anders Skoglund
mail@carlanders.com

REPRO
Kuba Rose

REDAKTION
Åsögatan 122
116 24 Stockholm
redaktionen@hemslöjd.se

TRYCK
Trydells tryckeri, Laholm

ISSN 0345-4649

OMSLAG
Amanda Ljunggren,
virkande klädskapare.
Foto: Amy Ward

HEMSLÖJD UTGES AV
Hemslöjd Media AB

ÄGARE
Hemslöjden – den ideella
organisation som samlar
Sveriges hemslöjds-
föreningar

Under 2024 får Hemslöjd
produktionsstöd från
Kulturrådet.

10 guld, Svenska Publishing-
priset. Hall of Fame 2023.
Tidskriftspriset för
Årets Design 2021.

Hemslöjden

Prenumerera på Hemslöjd!

hemslöjd.se/prenumerera

Välj mellan två prenumerationsformer.

A: Tidningen Hemslöjd + digital läsning

B: Digital läsning

PRENUMERATIONSPRISER 2025:

Tidningen

6 nr av tidningen + fri tillgång
till alla artiklar på hemslöjd.se

Sverige: 679 kr

Medlem i hemslöjdsförening: 611 kr
(10% rabatt)

Europa och världen: 926 kr

Hemslöjd digital

Fri tillgång till alla artiklar på hemslöjd.se
59 kr/månad

Med reservation för eventuella prishöjningar.

DIGITAL LÄSNING:

Prenumeranter har tillgång till Hemslöjds
arkiv med hundratals artiklar. På sajten
finns också tidningen som pdf. För att kunna
läsa på hemslöjd.se eller i vår app måste du
skapa ett konto.

Läs mer här: loggain.hemslöjd.se

UNDRAR DU NÅGOT?

Kontakta kundtjänst!

Hemslöjds kundtjänst heter Nätverkstan.
Kontakta dem om du vill adressändra,
göra tillfälligt uppehåll eller anmäla
utebliven tidning.

NÄTVERKSTAN

Box 31120

40032 Göteborg

Tel 08-54 54 94 44

(tisdag och onsdag kl 9-12)

prenumerationer@hemslöjd.se

**VARMT VÄLKOMMEN
SOM PRENUMERANT!**

Annonsera i Hemslöjd!

**Sveriges största tidning om
slöjd, hantverk och hållbar
livsstil – hör av dig till:**

Daniel Persson

Tel 08-545 160 61

daniel@sb-media.se

Lars Öman

Tel 08-545 160 60

lars@sb-media.se

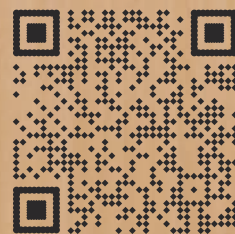

**BLI EN DEL AV EN FOLKRÖRELSE SOM
TRYGGAR OCH UTVECKLAR SLÖJDENS
TEKNIKER, MATERIAL OCH KULTURARV.**

Hemslöjden

Svenska Hemslöjdsföreningarnas Riksförbund
www.hemslojden.org • info@hemslojden.org

**Skanna QR-
koden och bli
medlem idag!**

Hemslöjds GUIDEN

Kunskapsbanken för
allt inom slöjd

hemslojdsguiden.se

Allt innehåll är kvalitetssäkrat av Föreningen Sveriges Hemslöjdskonsulenter